

บทที่ 4

ภาพรวมทรัพย์สินทางปัญญาในประเทศไทยกับบริบทโลกาภิวัตน์

ในบทที่ 4 เป็นการกล่าวถึงภาพรวมทรัพย์สินทางปัญญาในประเทศไทยกับบริบทโลกาภิวัตน์ซึ่งเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึกถึงมุมมอง วิสัยทัศน์ รวมถึงข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยมีรายละเอียดการนำเสนอ ดังต่อไปนี้

- 4.1 ภาพรวมทรัพย์สินทางปัญญากับบริบทโลกาภิวัตน์
- 4.2 ประเด็นสาธารณะในเรื่องการเจรจา FTA ไทย-สหรัฐฯ
- 4.3 การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาในต่างประเทศรวมถึงบทเรียนและผลกระทบจากการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา

โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.1 ภาพรวมทรัพย์สินทางปัญญากับบริบทโลกาภิวัตน์

ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและมีความสลับซับซ้อนในมิติการพัฒนาในด้านต่าง ๆ มากขึ้น การแข่งขันทางการค้าเป็นไปอย่างเข้มข้นและรุนแรงยิ่งขึ้น ดังนั้น การที่ประเทศไทยจะพัฒนาตามกระแสต่างๆ ที่หลั่งไหลเข้ามานั้น จึงต้องมีการทบทวนตนเองให้ชัดเจน เพื่อที่จะวางบทบาทของประเทศในเวทีโลกได้อย่างเหมาะสม โดยหลักที่สำคัญต้องเน้นที่ ความสมดุล ความมีคุณภาพและความเข้มแข็งยั่งยืนของประชาชนและประเทศชาติในระยะยาว

การที่ประเทศจะดำเนินนโยบายไปในทิศทางใดนั้น จะต้องคำนึงถึงทั้งอดีตและอนาคต คือ ผลการพัฒนาที่ผ่านมาเป็นอย่างไรและเงื่อนไขสถานการณ์เปลี่ยนแปลงมีอะไรบ้างที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศในระยะยาว บทบาทของประเทศในการมุ่งสู่การพัฒนาบนฐานของศักยภาพและความพร้อมของประเทศและประชาชน อันจะนำไปสู่เป้าประสงค์หรือวิสัยทัศน์ของประเทศในระยะยาวต่อไป

แรงขับเคลื่อนสำคัญที่มีผลกระทบต่อพัฒนาของประเทศไทยในอนาคต คือ กระแสโลกาภิวัตน์และเศรษฐกิจยุคใหม่ ซึ่งหมายถึงการขยายตัวของการค้า การลงทุน บริการ และการเคลื่อนย้ายบุคคล ตลอดจนการติดต่อสื่อสารที่เชื่อมโยงไปสู่ทุกจุดทั่วโลก และกระแสที่ได้รับความนิยมใจอย่างมากคือ การค้าเสรี ซึ่งอาจจะมองว่าเป็นทั้งโอกาสและภัยที่คุกคามต่อการพัฒนาประเทศ ซึ่งขึ้นอยู่กับขีดความสามารถในการแข่งขัน ตลอดจนการพัฒนาเทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อรองรับกับการพัฒนาและเพื่อสร้างรายได้เปรียบในเวทีค้าโลก

โลกาภิวัตน์อาจเปรียบเหมือนการแพร่กระจายอิทธิพลของประเทศตะวันตกมาสู่ประเทศตะวันออก ความเป็นอัตลักษณ์ที่สร้างโดยระบบโลกาภิวัตน์นั้น ก็คือ การสร้างอัตลักษณ์แบบที่ตะวันตกเป็น โดยครอบงำผ่านองค์การระหว่างประเทศ ดังนั้นระบบทรัพย์สินทางปัญญาเป็นระบบวิธีคิดที่เกิดขึ้น พร้อมกับการปฏิวัติอุตสาหกรรมในตะวันตก ฉะนั้นระบบกฎหมายก็ถูกพัฒนาเรื่อย ๆ พร้อมกับการเติบโตของเทคโนโลยี และระบบทรัพย์สินทางปัญญาได้ถูกแปรเปลี่ยนเป็นกระแสโลกาภิวัตน์โดยผ่านองค์การการค้าโลก โดยผ่านความสัมพันธ์แบบทวิภาคี ที่สหรัฐฯ เป็นผู้นำในการที่จะไปเจรจากับประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก จนปัจจุบันอาจจะกล่าวได้ว่าระบบทรัพย์สินทางปัญญานั้นมีรูปแบบเดียวกับประเทศตะวันตกต้องการให้เป็นโดยผ่านองค์การการค้าโลก ผ่านความตกลงพหุภาคีที่เรียกว่า "Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights" หรือที่เรียกสั้น ๆ ว่า ความตกลง TRIPs

4.1.1 ความหมายของทรัพย์สินทางปัญญา

ทรัพย์สินทางปัญญา ในคำจำกัดความจากกรมทรัพย์สินทางปัญญา หมายถึง ผลงานอันเกิดจากการประดิษฐ์คิดค้น หรือสร้างสรรค์ของมนุษย์ ซึ่งเน้นที่ผลผลิตของสติปัญญาและความชำนาญ โดยไม่คำนึงถึงชนิดของการสร้างสรรค์หรือวิธีในการแสดงออก ทรัพย์สินทางปัญญาอาจเป็นสิ่งที่จับต้องได้ เช่น สินค้าต่าง ๆ หรือเป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้ เช่น บริการ แนวความคิด กรรมวิธี และทฤษฎีต่าง ๆ เป็นต้น (กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2549)

ส่วนความหมายของทรัพย์สินทางปัญญา จากองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (World Intellectual Property Organization) ได้ให้ความหมายของคำว่า ทรัพย์สินทางปัญญา คือ สิทธิอันเกี่ยวกับงานวรรณกรรม ศิลปกรรม และวิทยาศาสตร์ การแสดงของศิลปิน นักแสดง การดำเนินการบันทึกและแพร่เสียง การประดิษฐ์กรรมทุกประเภทที่เกิดจากความอุสาหะของมนุษย์ การค้นพบทางวิทยาศาสตร์ การออกแบบผลิตภัณฑ์ทางอุตสาหกรรม เครื่องหมายการค้า เครื่องหมายบริการ และชื่อหรือสิ่งกำหนดเกี่ยวกับการค้า การป้องกันการกระทำอันเป็นการแข่งขันโดยไม่เป็นธรรม ตลอดจนสิทธิอื่น ๆ อันเป็นมาจากการคิดสร้างสรรค์โดยใช้ปัญญาในทางอุตสาหกรรมวิทยาศาสตร์ วรรณกรรม และศิลปกรรม

ทรัพย์สินทางปัญญาเป็นทรัพย์สินที่ไม่มีรูปร่าง ดังนั้นทรัพย์สินทางปัญญาจึงมิใช่ตัวสินค้าหรือบริการโดยตรง แต่เป็นสิ่งที่เพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าและบริการหรือเป็นสิ่งที่แฝงอยู่ในตัวสินค้าและบริการ (embraced IP product or service) ทำให้เจ้าของทรัพย์สินทางปัญญาประสบปัญหาในการปกป้องและคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา อาจกล่าวได้ว่าทรัพย์สินทางปัญญาต้องเป็นผลงานจากการสร้างสรรค์ของบุคคลเท่านั้น ผลงานสร้างสรรค์นั้นอาจไม่ถือว่าเป็นทรัพย์สินทางปัญญาทั้งหมด จะมีสถานะเป็นทรัพย์สินทางปัญญาต่อเมื่อลักษณะของผลงานที่สร้างสรรค์นั้นได้เข้าเกณฑ์ที่จะได้รับการคุ้มครองทางกฎหมาย

อาจกล่าวได้ว่าความหมายของทรัพย์สินทางปัญญาในแง่ของกฎหมาย ทรัพย์สินทางปัญญา หมายถึง สิทธิอันเกิดขึ้นจากผลิตผลทางความคิดมากกว่าจะหมายถึงตัวผลิตผลที่ได้รับการสร้างสรรค์ขึ้น ด้วยเหตุนี้ คำว่า ทรัพย์สินทางปัญญา จึงหมายถึงสิทธิตามกฎหมายซึ่งได้มีการกำหนดขึ้นอันเกี่ยวข้องกับผลผลิตจากปัญญาของมนุษย์ สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาเป็นรูปแบบของทรัพย์สินประเภทหนึ่งซึ่งสามารถใช้ดำเนินการใด ๆ อันเป็นการหาประโยชน์ทางเศรษฐกิจได้ เช่นเดียวกับทรัพย์สินประเภทอื่น ๆ ซึ่งอาจมีการโอนสิทธิหรืออนุญาตให้ใช้สิทธิ ตลอดจนสิทธิเพื่อ

การใช้ประโยชน์แก่ตนเอง ดังเช่นการผลิต การทำซ้ำหรือดัดแปลง การนำงานออกเผยแพร่ต่อสาธารณชนทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับบทบัญญัติของกฎหมายอันเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญาแต่ละประเภท ได้กำหนดหลักเกณฑ์และขอบเขตแห่งสิทธิไว้เพื่อรองรับ ในทางทฤษฎี สิทธิที่กฎหมายให้กับผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินทางปัญญานั้นเพื่อเป็นแรงจูงใจให้ผู้สร้างสรรค์หรือผู้ประดิษฐ์เปิดเผยความรู้ต่อสาธารณชน และรัฐได้ให้การคุ้มครองเพื่อตอบแทนโดยเป็นการให้สิทธิเด็ดขาดแก่ผู้สร้างสรรค์หรือผู้ประดิษฐ์ในระยะเวลาที่จำกัดที่ผู้เป็นเจ้าของสามารถแสวงหาประโยชน์ทางเศรษฐกิจได้ และมีสิทธิในลักษณะนิเสธ (negative right) ในการกีดกันมิให้ผู้อื่นแสวงหาประโยชน์จากเจ้าของทรัพย์สินทางปัญญาของตนโดยมิได้รับอนุญาต เพื่อเป็นการตอบแทนความอดทนและการลงทุนต่าง ๆ ของผู้สร้างสรรค์ที่ทำให้เกิดทรัพย์สินทางปัญญานั้นขึ้นมา ซึ่งท้ายที่สุดแล้วสังคมส่วนรวมจะได้รับประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็นการได้รับองค์ความรู้ ความสะดวกสบายจากสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ

จากการศึกษาผู้เชี่ยวชาญด้านทรัพย์สินทางปัญญาได้ให้ความหมายของทรัพย์สินทางปัญญา คือ "ตัวกฎหมาย สิ่งที่คนพยายามสร้างขึ้นเพื่อคุ้มครองผลประโยชน์ของผู้ประดิษฐ์ ซึ่งต้องการเครื่องหมาย กฎหมาย เพื่อสร้างการคุ้มครอง อาจกล่าวได้ว่าเป็นแนวความคิดที่มาจากโลกตะวันตกมากกว่าโลกตะวันออกที่จะเป็นฝ่ายที่คิดขึ้นมา ความต้องการหาเครื่องมือมาคุ้มครองผลประโยชน์ที่ผู้คิดมีความได้เปรียบ"

ภาคอุตสาหกรรมยาไทยได้ให้ความหมายของทรัพย์สินทางปัญญา คือ "ทรัพย์สินทางความคิดที่เกิดขึ้นจากการคิดค้นและพัฒนาขึ้นมา แล้วก็แสดงการครอบครองเป็นเจ้าของโดยใช้ความชอบธรรมทางกฎหมาย"

ผู้เชี่ยวชาญในระบบสาธารณสุขได้ให้ความหมายของทรัพย์สินทางปัญญา คือ "สิ่งที่เกิดขึ้นมาและมีส่วนที่แตกต่างและมีคุณค่าที่แตกต่าง มีคุณค่าที่ใหม่ ที่เพิ่มเติมจากคนอื่น เรียกว่าเป็นทรัพย์สินทางปัญญาของคน ๆ นั้น ซึ่งอาจจะเรียกได้ว่านวัตกรรม ทุกวันนี้สิ่งที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา คือ การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาใหม่ สิ่งที่ต้องคุ้มครองต้องมีความใหม่และมีคุณค่าที่เพิ่มขึ้น เป็นความใหม่ที่เพิ่มเติมและแตกต่างจากสิ่งที่มีอยู่"

ผู้ติดเชื้อเอชไอวีได้ให้ความหมายของทรัพย์สินทางปัญญา คือ "สิ่งที่เกิดขึ้นจากความคิดของคน เมื่อคิดแล้วก็ประดิษฐ์ขึ้นมา แล้วก็ทำให้ถูกต้องตามกฎหมาย ว่าของสิ่งนั้นต้องได้รับการคุ้มครองและเป็นทรัพย์สินจากผลผลิตทางปัญญาของผู้คิด ในเรื่องกฎหมายก็เข้ามาเกี่ยวข้อง

เพราะไม่มีในเรื่องของกฎหมายมาเกี่ยวข้อง มันอาจจะไม่ได้เป็นทรัพย์สิน และเมื่อทำให้ถูกต้องตามกฎหมายมันก็จะดูมีค่าขึ้นมา เพิ่มมูลค่าได้ ในปัจจุบันเรื่องของทรัพย์สินทางปัญญาอยู่ใกล้ตัวมากขึ้นกว่าอดีต"

โดยสรุปอาจกล่าวได้ว่าทรัพย์สินทางปัญญา คือ สิ่งเกิดขึ้นจากการคิดค้น และพัฒนาขึ้นมา เป็นสิ่งที่คุณค่าที่ใหม่เพิ่มเติมจากเดิม และเป็นสิ่งที่ต้องการเครื่องมือที่จะมาคุ้มครองผลประโยชน์จากสติปัญญาเหล่านั้น หรือเพื่อครอบครองความคิดสร้างสรรค์เหล่านั้น ผู้คิดก็มีสิทธิที่จะเป็นเจ้าของเพราะเมื่อบุคคลคิดค้นและพัฒนาอะไรขึ้นมา ก็จะมีการคุ้มครองโดยให้สิทธิที่นักกฎหมายเรียกว่าสิทธิเด็ดขาด (Exclusive Right) เพื่อให้บุคคลที่คิดได้ใช้ประโยชน์จากผลงานทางปัญญานั้นแต่เพียงผู้เดียว

4.1.2 บรรทัดฐานของทรัพย์สินทางปัญญา

ในเบื้องต้น บรรทัดฐาน คือ แบบแผน กฎเกณฑ์ ข้อบังคับ มาตรฐานในการปฏิบัติและคนในสังคม ยอมรับว่าสมควรจะปฏิบัติ บรรทัดฐานเป็นสิ่งที่มิอิทธิพลต่อสังคม เป็นกฎเกณฑ์ให้คนปฏิบัติและควบคุมไปตามที่สังคมต้องการ ดังนั้นบรรทัดฐานจึงสำคัญอย่างยิ่งในการอยู่ร่วมกันในสังคม เพราะมนุษย์ต้องอยู่ร่วมกันในสังคมและในการอยู่ร่วมกันในสังคม สังคมจะเป็นระเบียบได้เพราะบุคคลปฏิบัติตามบรรทัดฐานที่กำหนด

ในสังคมโลกาภิวัตน์ที่มีความคิดที่เชื่อในเรื่องความก้าวหน้า การแลกเปลี่ยนจะถูกทำให้สมบูรณ์แบบ โดยกระบวนการแพร่กระจายความรู้ การแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกันจะก่อให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อกันและเศรษฐกิจจะดำเนินไปอย่างเสรี พร้อมสันติภาพและความยุติธรรม ทั้งนี้ก็เพื่อก่อให้เกิดความพึงพอใจในหลาย ๆ ฝ่าย เมื่อก้าวถึงโลกาภิวัตน์แห่งความรู้เพื่อรองรับการพัฒนาที่เปลี่ยนแปลงไปตามระบบโลก สังคมไทยก็ได้ตระหนักถึงความสำคัญในการที่นำพาประเทศไทยไปสู่เศรษฐกิจฐานความรู้ ที่จะนำไปสู่การสร้างความมั่นคงทางวัตถุและวัฒนธรรม ความรู้จะถูกแปรเปลี่ยนเป็นสินทรัพย์และปัจจัยที่สำคัญสำหรับเสริมสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับทุนทางปัญญา นวัตกรรมและทรัพย์สินทางปัญญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพย์สินทางปัญญา อันเป็นผลจากความคิดสร้างสรรค์ในการที่จะเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศในเวทีการค้าโลก

ระบบทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property System) ที่เหมาะสมสามารถสนับสนุนการนำพาประเทศให้เข้าสู่สังคมและเศรษฐกิจฐานความรู้ได้ โดยต้องทำให้เกิดความสมดุลระหว่างการสร้างความรู้ใหม่ (Knowledge Creation) และการแพร่กระจายความรู้ที่มีอยู่แล้ว (Knowledge Diffusion) ซึ่งปรัชญาหรือเหตุผลข้อหนึ่งของการให้การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาก็เพื่อสร้างสิ่งจูงใจ (Incentive) ในการสร้างสรรค์ผลงานสิ่งประดิษฐ์ใหม่ แต่ทว่า การคุ้มครองที่มากเกินไปอาจจะเป็นอุปสรรคต่อการถ่ายทอดเทคโนโลยีและอาจนำองค์ความรู้นั้นไปใช้ประโยชน์ได้ ดังนั้นระบบทรัพย์สินทางปัญญาและกลยุทธ์ต่าง ๆ จะต้องมีลักษณะพลวัต (Dynamic) ที่สามารถปรับใช้ให้เข้ากับระบบเศรษฐกิจ สังคม แนวนโยบายของรัฐ ตลอดจนขีดความสามารถด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมถึงความสามารถในการรับและถ่ายทอดเทคโนโลยีของภาคเอกชน

ปัจจุบัน ระบบทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศไทยได้มุ่งเน้นไปที่การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาและการบังคับใช้สิทธิตามกฎหมายมากกว่าการส่งเสริมสนับสนุนการสร้างสรรค์และการนำทรัพย์สินทางปัญญาไปใช้ประโยชน์ โดยระบบการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาไม่ว่าจะเป็นด้านกฎหมายและการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศไทยได้รับการพัฒนาอย่างรวดเร็วในช่วงยี่สิบปีที่ผ่านมา ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่ประเทศไทยเข้าเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลกและมีภาระผูกพันตามความตกลงว่าด้วยเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า

ในระบบทรัพย์สินทางปัญญานั้น การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาเป็นสิ่งที่สำคัญ เนื่องจากในทางทฤษฎีของการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญานั้น กฎหมายได้ให้สิทธิแต่เพียงผู้เดียวแก่ผู้สร้างสรรค์ในการแสวงหาผลประโยชน์ในทรัพย์สินทางปัญญาของตนในระยะเวลาอันจำกัด เพื่อเป็นแรงจูงใจให้มีการประดิษฐ์คิดค้นเทคโนโลยีใหม่ ๆ ให้เข้าสู่สังคม และเมื่ออายุการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาได้สิ้นสุดลง ความรู้ ผลงานสร้างสรรค์หรือเทคโนโลยีนั้นจะตกเป็นสมบัติสาธารณะ (Public Domain) ซึ่งผู้ใดก็ตามสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ อันจะเป็นการรักษาไว้ซึ่งสมดุลระหว่างสิทธิหรือประโยชน์ของเจ้าของทรัพย์สินทางปัญญา (IP owner interest) ที่มีในระยะเวลาที่จำกัด กับสิทธิประโยชน์สาธารณะ (Public interest) ในระยะยาวที่จะได้รับจากงานทรัพย์สินทางปัญญานั้น ดังนั้นประเทศไทยควรให้ความสำคัญระหว่างการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาและการบังคับใช้สิทธิการสร้างสรรค์ทางปัญญา และการนำทรัพย์สินทางปัญญาไปใช้ประโยชน์อย่างเท่าเทียมกันเพื่อให้เกิดสมดุลในระบบทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศ และเป็นบรรทัดฐานของสังคมไทยที่ทุกคนต้องปฏิบัติเพื่อก่อให้เกิดความเรียบร้อยในสังคม

ระบบทรัพย์สินทางปัญญาอาจถูกจัดเป็นการกฎเกณฑ์ร่วมกันระหว่างประเทศ โดยเป็นการวางระเบียบปฏิบัติ แบบแผน เพื่อให้ทุกคนเคารพและปฏิบัติตาม ก่อให้เกิดความยุติธรรมและความราบรื่นในการดำเนินธุรกิจ ทรัพย์สินทางปัญญาได้กลายเป็นประเด็นสำคัญเมื่อมีการกล่าวถึงการพัฒนาศักยภาพของประเทศไทยในทางเศรษฐกิจ รวมทั้งการเจรจาการค้าระหว่างประเทศ ดังเช่นที่ปรากฏในการเจรจาการค้าเสรีระหว่างประเทศไทยและสหรัฐอเมริกา ประเด็นเรื่องของการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาได้มีการถกเถียงกันอย่างกว้างขวางโดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสิทธิบัตร เพราะสิทธิบัตรนั้นถือว่าเป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่มีความสำคัญต่อภาคอุตสาหกรรม

4.1.3 ความสัมพันธ์ระหว่างนวัตกรรมและทรัพย์สินทางปัญญา

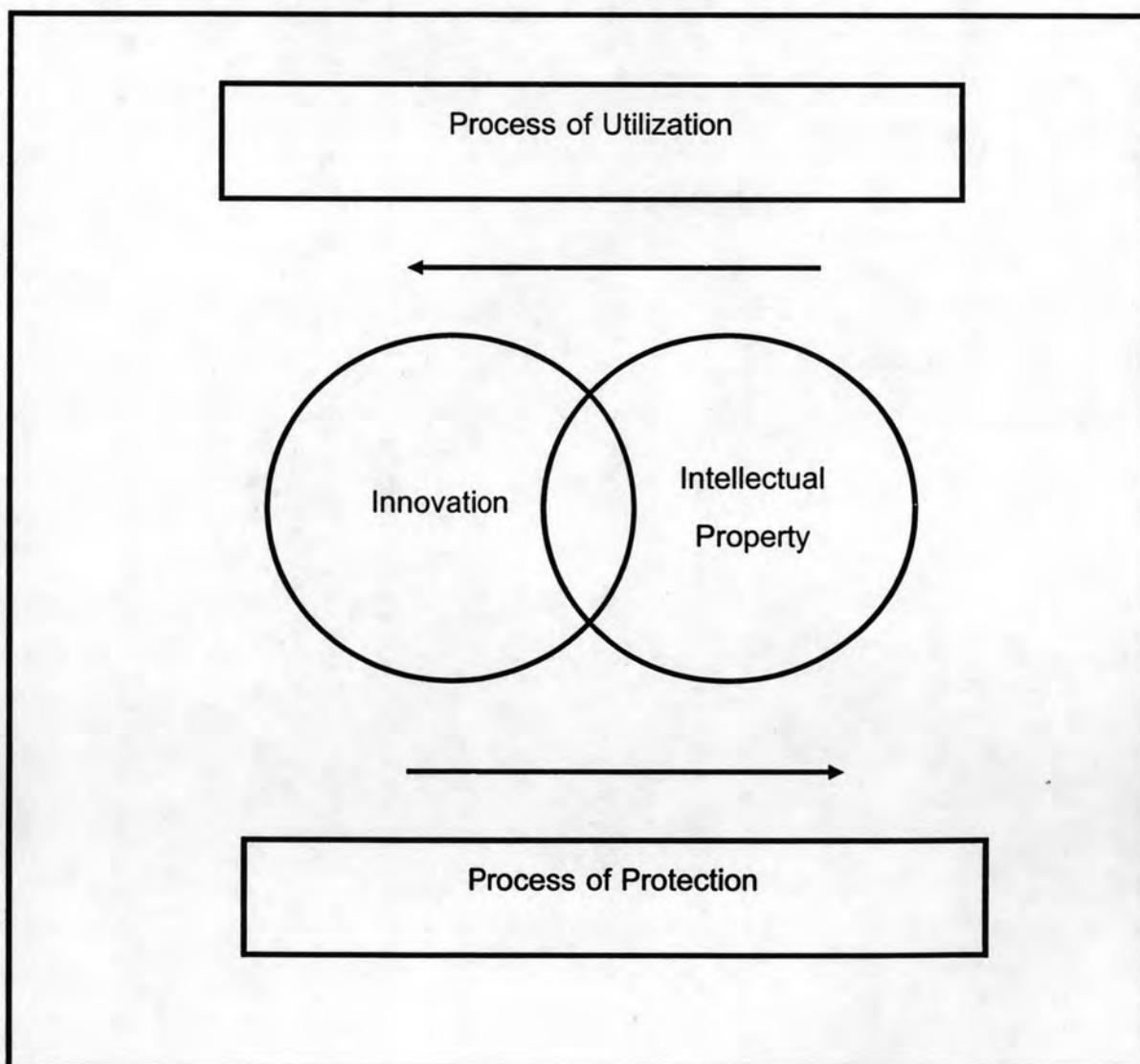
ประเทศที่พัฒนาแล้วได้ให้ความสำคัญกับนวัตกรรมและทรัพย์สินทางปัญญาโดยถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญในการเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ทำให้เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศเติบโตขึ้นและสร้างอาชีพหรือธุรกิจใหม่จากความรู้และเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นจากการวิจัยและพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระแสการแข่งขันทางการค้าในปัจจุบันได้มุ่งเน้นไปที่การเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าและบริการโดยใช้องค์ความรู้ไม่ว่าจะเป็นวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี นวัตกรรม และทรัพย์สินทางปัญญาเป็นส่วนประกอบที่สำคัญทั้งในภาคการผลิตและบริหารจัดการ นวัตกรรมและทรัพย์สินทางปัญญามีความสัมพันธ์อย่างยิ่งกับการพัฒนาระบบเศรษฐกิจในระดับประเทศอย่างชัดเจน รวมทั้งเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

นิยามของคำว่า นวัตกรรม หรือ Innovation หมายถึง การทำสิ่งใหม่ ๆ อาจเป็นแนวความคิดหรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ ที่ยังไม่เคยมีมาก่อนหรือเป็นการพัฒนาดัดแปลงของเดิมที่มีอยู่แล้วให้ทันสมัย และได้ผลดีมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงกว่าเดิม นอกจากนวัตกรรม ทำให้เกิดความสามารถในการแข่งขันในยุคเศรษฐกิจแบบทุนนิยมได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากการได้ครอบครองและแสวงหาประโยชน์จากสิ่งที่ได้ครอบครอง จึงทำให้เกิดข้อได้เปรียบคู่แข่งขันอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นองค์กรและบริษัทส่วนใหญ่จึงพยายามที่จะมุ่งเน้นไปที่การสร้างทุนทางปัญญามากกว่าทุนในรูปแบบเดิม เช่นที่ดิน โรงงานหรือเครื่องจักร เพราะความรู้และเทคโนโลยีจะเป็นปัจจัยที่เพิ่มมูลค่าให้กับสินค้ามากกว่าวัตถุดิบที่เป็นส่วนประกอบของสินค้า ดังนั้นแรงจูงใจจึงเป็นปัจจัยสำคัญของการแข่งขันมากกว่าแรงงาน เทคโนโลยี และเป็นปัจจัยที่สำคัญมากกว่าทรัพยากรธรรมชาติ การเปิดเสรีทางการค้าจะทำให้การเคลื่อนย้าย ความรู้ เงิน แรงงาน คนและ

สินค้าเป็นไปอย่างรวดเร็วและไร้พรมแดนโดยถือว่าทุนทางปัญญามีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศและการแข่งขันทางการค้าในเวทีโลกเป็นอย่างยิ่ง

นวัตกรรมจะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ก็ตาม แต่นวัตกรรมนั้นจะมีสถานะเป็นทรัพย์สินทางปัญญาต่อเมื่อมีลักษณะของงานตามที่กฎหมายกำหนด หรือได้ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์หรือเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดไว้เพื่อให้ได้รับการคุ้มครองเท่านั้น จึงสามารถได้รับการคุ้มครองภายใต้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา การที่บุคคลหรือองค์กรใดได้สร้างสรรค์นวัตกรรมขึ้นมาผู้สร้างสรรค์ยังมีได้รับสิทธิผูกขาด (monopoly right) หรือสิทธิเด็ดขาด (exclusive right) ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ จนกว่าจะนำงานนวัตกรรมนั้นเข้าสู่กระบวนการด้านทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อให้ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย

ภาพที่ 1 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ นวัตกรรม และทรัพย์สินทางปัญญา

อย่างไรก็ตามนวัตกรรมและทรัพย์สินทางปัญญา ถือเป็นเป็นส่วนหนึ่งขององค์ความรู้ (knowledge) ของประเทศที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ รวมทั้งเป็นแรงขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเพื่อนำพาประเทศเข้าสู่สังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ ที่ให้ความสำคัญกับการสร้างและแนะนำองค์ความรู้ นวัตกรรมและทรัพย์สินทางปัญญาทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดในทางเศรษฐกิจ ถือได้ว่านวัตกรรมและทรัพย์สินทางปัญญาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญสำหรับการนำพาประเทศเข้าสู่การเป็นสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้อย่างยั่งยืน

ในภาพกว้างของการเกิดนวัตกรรม

ถ้าจากจุดเริ่มต้นของความหมายของทรัพย์สินทางปัญญาและการก่อกำเนิดนวัตกรรมที่ถูกกำหนดนอกประเทศไทย ถ้าประเทศอุตสาหกรรมเป็นผู้กำหนด ทรัพย์สินทางปัญญาจะถูกขีดเส้นแบ่งไว้ว่าต้องพูดถึงเกณฑ์การมีระดับการพัฒนาที่สูงขึ้นมีความใหม่ แต่สำหรับสภาพข้อเท็จจริงที่พบในประเทศโลกตะวันออก ถ้าเอาคำว่า ทรัพย์สินทางปัญญา มาอธิบายให้ตรงกับสภาพความเป็นจริงของประเทศไทย อาจจะไม่ต้องคำนึงถึงความใหม่หรือขั้นตอนการประดิษฐ์ที่สูงขึ้น การรับเอาเกณฑ์ที่ประเทศอุตสาหกรรมเป็นผู้กำหนด ต้องเอาปรับให้มีความเหมาะสม ไม่ใช่ลอกมาใช้ เพราะประเทศไทยนั้นมีโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจและศักยภาพของเทคโนโลยี ต่างกับประเทศที่กำหนดกรอบให้ต้องปฏิบัติตามอย่างเช่น สหรัฐฯ อย่างมาก

นวัตกรรมด้านสุขภาพ

สุขภาพ (well being) ที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย ทางใจ และทางสังคม จัดเป็นเรื่องที่กว้างและครอบคลุมหลากหลายมิติ มิใช่แต่เพียงเรื่องโรค ยา และโรงพยาบาลเท่านั้น แต่ในยุคปัจจุบันผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพได้เพิ่มเติมความหมายว่า สุขภาพ คือ สุขภาวะหรือภาวะที่เป็นสุขทั้งทางกาย ทางจิต ทางสังคมและวิญญาณ แต่อย่างไรก็ตามสุขภาพและความเจ็บป่วยต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเป็นปรากฏการณ์ทางสังคม การเปลี่ยนผ่านทางด้านสุขภาพในปัจจุบัน ซึ่งจัดเป็นสังคมในยุคอุตสาหกรรมแบบแผนความเจ็บป่วยของมนุษย์ได้เริ่มเปลี่ยนแปลงไป กลายเป็นความเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรังที่สร้างปัญญา ประกอบกับการแพร่ระบาดของเชื้อเอชไอวี ได้ทำให้แบบแผนความเจ็บป่วยของมนุษย์เป็นการตายด้วยโรคติดเชื้อสูงขึ้นมาอีกครั้ง โดยเฉพาะวัณโรคและโรคติดเชื้ออื่น ๆ อันเนื่องมาจากภาวะบกพร่องของภูมิคุ้มกันของร่างกาย การแพร่ระบาดของเชื้อเอชไอวีได้แสดงให้เห็นว่า โรคติดเชื้อได้กลับมาเป็นปัญหาที่สำคัญและมีผลกระทบต่อชีวิตมนุษย์เป็นอย่างมาก

จากวิกฤตการณ์การแพร่ระบาดของเอชไอวีในปัจจุบัน ผู้ป่วยเหล่านี้สามารถที่จะหาทางรักษาและป้องกันการติดเชื้อเอชไอวีได้ในหลายกรณี โดยการเสียชีวิตที่สูงขึ้นนั้นโดยส่วนใหญ่เป็นเพราะการไม่ได้รับการรักษาด้วยยาต้านไวรัส ความจำเป็นต่อการรักษาที่เพิ่มขึ้น เนื่องด้วยการเกิดโรคนี้ เป็นที่แน่นอนว่าการจัดสรรยาอันเหมาะสม เพื่อสนองความจำเป็นอย่างเพียงพอทั่วถึงย่อมเป็นเป้าหมายของชาติ และอุตสาหกรรมยาก็เป็นหนึ่ง ที่เป็นกลจักรที่สำคัญที่เพื่อสนองเป้าหมายดังกล่าว จากตารางด้านล่างจะเห็นได้ว่าปัจจุบันปริมาณการบริโภคยาในประเทศไทยมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น แสดงถึงบทบาทของยาและความต้องการของประเทศในการพึ่งพายา ไม่ว่าจะใช้เพื่อการรักษา ป้องกัน หรือบำบัดอาการมากขึ้นทุกที

ตารางที่ 10 แสดงการบริโภคยาภายในประเทศ (ยาแผนปัจจุบัน) ในประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2534-2543

ปี (พ.ศ.)	ปริมาณการบริโภคในประเทศ (ล้านบาท)
2534	13,089.2
2535	14,185.7
2536	14,051.0
2537	17,520.1
2538	22,698.8
2539	27,011.5
2540	30,755.4
2541	27,491.9
2542	30,251.3
2543	33,963.6

ที่มา : สุวิทย์ วิบุลผลประเสริฐ

ดังนั้นเมื่อกล่าวถึง ยา ในด้านหนึ่งยาเป็นหนึ่งในปัจจัยที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ แต่อีกด้านหนึ่ง ยาก็คือสินค้าและเป็นสินค้าที่ผู้ผลิตและผู้ขายมุ่งหมายเพื่อเอากำไร ไม่เพียงแต่เท่านั้น ยายังมีฐานะเป็นสิ่งประดิษฐ์หรือเป็นผลิตภัณฑ์อันเกิดจากการค้นคว้าวิจัยบนพื้นฐานความรู้ที่สั่งสมมา และจากการใช้เทคโนโลยีขั้นสูง ทั้งหมดล้วนต้องใช้เวลาและการลงทุนจำนวนมาก ในมุมมองเช่นนี้ ยาเป็นอะไรที่มากกว่าสิ่งที่ใช้รักษาเพื่อต่อลมหายใจของมนุษย์

และสนองต่อการกลับมีสุขภาพที่ดีขึ้นจากโรคภัยไข้เจ็บ แต่ยาในระบบการดูแลสุขภาพใหม่เป็นสมบัติที่ผู้เป็นเจ้าของ มีสิทธิที่จะผูกขาด ได้แต่ผู้เดียว สิทธิผูกขาดในเรื่องยา หรือที่เรียกติดปากว่า สิทธิบัตรยา เป็นส่วนสำคัญอันหนึ่งของเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของกติกากการค้าโลกยุคใหม่ ที่เรารู้จักกันในนาม การค้าเสรี

เรื่องของยาจึงสมควรได้รับการพิจารณาควบคู่ไปกับเรื่องการค้าเสรี ว่าอะไรจะเกิดขึ้นกับผู้ผลิตยาภายในประเทศในประเด็นทรัพย์สินทางปัญญากับกรอบการคุ้มครองในเรื่องของสิทธิบัตรที่กำลังเป็นประเด็นที่ถกเถียงถึงความพร้อมและความเหมาะสมกับระดับความสามารถในการพัฒนาประเทศ ดังนั้นเมื่อพิจารณาในภาคอุตสาหกรรมยา ในแง่ของนวัตกรรมจะเกิดขึ้นจากการคุ้มครองในเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาหรือเปล่านั้นจากการศึกษาพบว่า

ภาคอุตสาหกรรมยาไทยเห็นตรงกันว่า "มีโอกาสที่จะเกิดขึ้นได้ โดยที่ต้องเริ่มต้นจากการเรียนรู้จากผู้อื่น การที่จะให้ผู้อื่นถ่ายทอดเทคโนโลยีอย่างเดียวก็น่าจะพัฒนาให้ก้าวหน้าได้ยาก แต่อย่างไรก็ตามคงต้องประกอบกับการสนับสนุนอย่างอื่นด้วย คงไม่ได้เกิดเพราะว่าเรามีระบบสิทธิบัตรมาคุ้มครองแล้วอุตสาหกรรมยาจะมีนวัตกรรม เรื่องนี้อาจจะไม่ได้เป็นเหตุเป็นผลกันโดยตรงอย่างนั้น เพราะในจุดเริ่มต้นการคุ้มครองนั้นเป็นแค่แรงจูงใจหรือแค่การบังคับกันยังเป็นเรื่องที่ต้องนำไปคิด"

ตัวแทนภาคอุตสาหกรรมยายังกล่าวว่า "ถ้าต้องการเห็นรูปธรรมจริง ๆ ต้องได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐจะเห็นผลได้ชัดเจนกว่า อย่างเช่นในเรื่องการทำยาใหม่ออกมา ค่อนข้างใช้เวลานานเนื่องจากมี กระบวนการที่ซับซ้อนและยุ่งยากมาก โดยเฉพาะกระบวนการที่ต้องศึกษาวิจัยในคน ดังนั้นการประดิษฐ์ที่คิดว่ามีนวัตกรรมขึ้นมาอย่างเดียวไม่พอที่จะออกสู่ตลาดได้ ดังนั้นถ้าอยากให้มีนวัตกรรมทางด้านยาเกิดขึ้นต้องมีระบบการจัดการและช่องทางสำหรับนวัตกรรมเหล่านี้ "

นอกจากนี้ ตัวแทนภาคอุตสาหกรรมยายังกล่าวเสริมว่า "ในความเป็นจริงอุตสาหกรรมยาสามารถก่อให้เกิดนวัตกรรมใหม่ ๆ ได้แต่ติดในขั้นตอนเรื่องการศึกษาวิจัยในคน ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ผู้ผลิตยาชื่อสามัญยอมต้องสูญเสียเวลาและสิ้นเปลืองเงินทุนโดยไม่จำเป็น เพื่อทดสอบความปลอดภัยและประสิทธิภาพของยาแล้วจึงขออนุญาตจำหน่าย ยิ่งไปกว่านั้น การทดสอบซ้ำอาจจะเป็นการผิดจริยธรรมด้วย เพราะจำเป็นต้องใช้มนุษย์ในกลุ่มตัวอย่างควบคุม และการขึ้นทะเบียนยา รวมถึงระเบียบต่าง ๆ และการออกสู่ภาคอุตสาหกรรมเพื่อให้เกิดการใช้งานได้จริง ในปัจจุบันไม่มีช่องทางเหล่านี้โดยตรง"

โดยสรุปอุตสาหกรรมยานั้นมีลักษณะพิเศษอยู่หลายประการ นอกจากความเป็นอุตสาหกรรมที่ผลิตปัจจัยที่จำเป็นต่อสุขภาพและชีวิตแล้ว ยังเป็นอุตสาหกรรมที่มีการลงทุนสูง(ให้กำไรสูง) โดยเฉพาะในประเทศที่พัฒนาแล้ว และเมื่อก้าวถึงกระบวนการผลิตก็เป็นกิจกรรมที่ค่อนข้างจะซับซ้อนและจำเป็นต้องมีการควบคุมสูง โดยทั่ว ๆ ไประดับของการวิจัยและพัฒนาในอุตสาหกรรมยานในประเทศพัฒนาแล้วนั้น มีส่วนสัมพันธ์อย่างยิ่งกับความเข้มข้นของการคุ้มครองต่อการประดิษฐ์คิดค้นโดยระบบสิทธิบัตร กล่าวคือ การคุ้มครองมีขอบเขตกว้างขวางมันมีผลต่ออำนาจผูกขาดสูงขณะที่การลงทุนในเรื่องการวิจัยและพัฒนาในเรื่องของการวิจัยและพัฒนาให้ได้ตัวยาใหม่ ๆ ก็อยู่ในระดับสูงเช่นกัน ส่วนในประเทศกำลังพัฒนานั้นถึงแม้การสรุปโดยทั่ว ๆ ไป จะไม่สามารถทำได้อย่างสมบูรณ์ เนื่องจากแต่ละประเทศมีเงื่อนไขเฉพาะตัวมากมายแตกต่างกันออกไป ไม่ว่าจะเป็นนโยบายชาติที่ดี หรือภาวะจำยอมที่ถูกบีบคั้นโดยประเทศที่มีอำนาจเหนือกว่า (เพ็ชรศรี บำรุงชีพ, 2540)

4.1.4 ความพร้อมของประเทศและการก้าวไปสู่จุดที่จะได้รับประโยชน์จากทรัพย์สินทางปัญญา

การที่แต่ละประเทศเล็งเห็นถึงความสำคัญของการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาจะได้มีกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาต่าง ๆ ออกมาบังคับใช้ภายในประเทศของตน แต่เมื่อมีการติดต่อกันระหว่างประเทศไม่ว่าทางเศรษฐกิจสังคมและการเมืองได้เกิดขึ้น และเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ จนอาจกล่าวได้ว่า แต่ละประเทศในโลกแทบจะเชื่อมโยงเป็นส่วนเดียวกัน อันเนื่องจากระบบโทรคมนาคม ซึ่งได้รับการพัฒนาอย่างไม่หยุดยั้ง อันเป็นผลให้การแพร่กระจายของสิ่งที่เกิดจากการคิดสร้างสรรค์ทางปัญญานั้นเป็นไปได้โดยสะดวกรวดเร็วและเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาของเจ้าของจากสิ่งที่ค้นคิดสร้างสรรค์ย่อมกระทบกระเทือนด้วยเช่นกัน จึงได้เกิดแนวความคิดที่ว่า แต่ละประเทศควรให้ความเคารพในความคิดสร้างสรรค์กันคว่ำของกันและกัน ตลอดจนควรมีการแลกเปลี่ยนทางวิทยาการโยไม่กระทบถึงประโยชน์ของเจ้าของทรัพย์สินทางปัญญาแต่ละคนที่ควรได้รับ การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาในระดับระหว่างประเทศจึงทวีความสำคัญมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากการที่ประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจอย่างสหรัฐฯ ได้ยกเอาปัญหาเรื่องการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาระหว่างประเทศเป็นหัวข้อสำคัญในการเจรจาเกี่ยวกับความตกลงทั่วไปทางภาษีศุลกากรและการค้า (The General Agreement on Tariffs and Trade) หรือที่เรียกว่า GATT

ความตกลงทั่วไปทางพาณิชย์ศุลกากรและการค้า หรือ แกดต์ ความตกลงที่ไม่ได้มีสถานะเป็นองค์กรนี้ มีจุดมุ่งหมายหลักที่จะจัดระเบียบการค้าโลก เพื่อให้การซื้อขายสินค้าและบริการระหว่างประเทศเป็นไปได้สะดวกและทั่วถึงปราศจากอุปสรรค เป้าหมายสำคัญของแกดต์ คืออุดมคติที่หลายประเทศในโลกต้องการจะให้เกิดขึ้น และนี่คือความหมายสำคัญของ การค้าเสรี ภายใต้ปรัชญาของแกดต์

แกดต์ได้สร้างข้อตกลงพหุภาคีเกี่ยวกับการค้าหลายเรื่องจากเวทีการเจรจาระหว่างประเทศ ในเวทีการเจรจารอบสุดท้ายของแกดต์ (รอบอุรุกวัย) บรรดาสมาชิกได้ลงมติยกฐานะแกดต์ขึ้นเป็นองค์กร ซึ่งก็คือ องค์การการค้าโลก (World Trade Organization : WTO) และเมื่อได้มีการเจรจาประเด็นทางการค้า อันเกี่ยวกับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า จนกระทั่งมีความตกลงกันในระดับระหว่างประเทศ อันก่อให้เกิด "ความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา" (Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights : TRIPs) เพื่อกำหนดกฎเกณฑ์และระเบียบ มาตรฐานและหลักการเกี่ยวกับการได้มา ขอบเขต และการใช้สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสม สำหรับการบังคับใช้สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อป้องกันและระงับข้อพิพาทระหว่างรัฐในกรอบพหุภาคี

แม้ว่าแนวความคิดในเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาเป็นเรื่องที่จะสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจได้แต่จากการศึกษาจากผู้เชี่ยวชาญพบว่าในกรณีของประเทศไทยยังไม่พร้อมกับการที่จะก้าวไปสู่จุดที่จะได้รับประโยชน์จากการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา โดยเหตุผลอย่างง่ายคือ ในขณะที่ประเทศไทยปฏิบัติตามกติกา WTO ก็ยากพออยู่แล้วสำหรับศักยภาพของประเทศ ในเวลาต่อมาเมื่อรัฐมีนโยบายในการทำกรเจรจการค้าเสรี หรือที่เรียกว่า FTA กับประเทศที่มีศักยภาพและมีอำนาจต่อรองสูงอย่างสหรัฐฯ ทำให้เหล่าผู้เชี่ยวชาญต่างมองว่าการปฏิบัติตามกติกา WTO ประเทศไทยยังพอรับได้มากกว่า โดยภาคอุตสาหกรรมยานยนต์นั้นได้ให้เหตุผลเพิ่มเติมว่า "อาจเป็นเพราะในประเทศไทยนักกฎหมายก็ไม่ค่อยเข้าใจเรื่องเกสซ เกสซกรเองก็ไม่เข้าใจเรื่องของกฎหมาย พอต่างฝ่ายต่างเริ่มที่จะเรียนรู้ซึ่งกันและกัน FTA ก็เข้ามาทำให้เรื่องต่างๆ ยากขึ้นไปอีกกว่าจะใช้เวลาทำความเข้าใจและเห็นช่องทางที่พอจะทำได้ FTA ที่มีกรอบการคุ้มครองที่เคร่งครัดก็เข้ามา ทำให้เราไม่สามารถที่จะมีช่องทางที่จะพัฒนาอะไรได้เลย"

นอกจากนี้เมื่อมองในเชิงลึกแล้วจะพบว่าประเทศไทยเองได้พยายามที่จะทำให้ระบบเศรษฐกิจของประเทศเราตอบรับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาอยู่เสมอ แต่ทรัพย์สินทางปัญญาแต่ละตัวก็มีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป การบริหารจัดการและราคาก็รับได้ต่างกัน ดังนั้น

เมื่อมีการพิจารณากันอย่างรอบคอบแล้วไทยเราเสียเปรียบแทบจะทุกเวที ยิ่งกว่านั้นในเวทีเดี่ยวอย่าง FTA กับสหรัฐฯ ยิ่งเพิ่มความอันตรายขึ้นไปอีก

ถ้ามองใน Sector ของสุขภาพ ปัญหาที่พบจากการศึกษา คือ ไม่ใช่ว่าประเทศไทยขาดแคลนนักวิจัย แต่นักวิจัยเองยังขาดโครงสร้างพื้นฐานที่จะทำให้วิจัยจริงๆ อย่างเช่น แรงจูงใจทางการเงิน หรือ การยอมรับในสังคม จริง ๆ แล้วงานวิจัย มันคงเริ่มจากการลอกเลียนแบบก่อน ดูตัวอย่างจากประเทศอินเดียและประเทศจีน ที่ใช้ช่องโหว่ของการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา การลอกเลียนแบบ ซึ่งแน่นอนว่าสินค้าในตอนแรกก็ต้องมีปัญหา ซ้อบกพร่อง แต่เป็นการพัฒนาวิธีการ สร้างการเรียนรู้และทำยที่สุดก็จะได้จะได้รับการพัฒนา

ภาคอุตสาหกรรมยาไทยยังกล่าวเสริมว่า "ในอินเดีย มีอุตสาหกรรมที่ใหญ่มาก เพราะอินเดียเองพยายามหาช่องว่างของกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา โดยรัฐเองมองว่าถ้าไม่ลอกเลียนแบบก่อนแล้วจะทราบจุดแข็งจุดอ่อนได้อย่างไร"

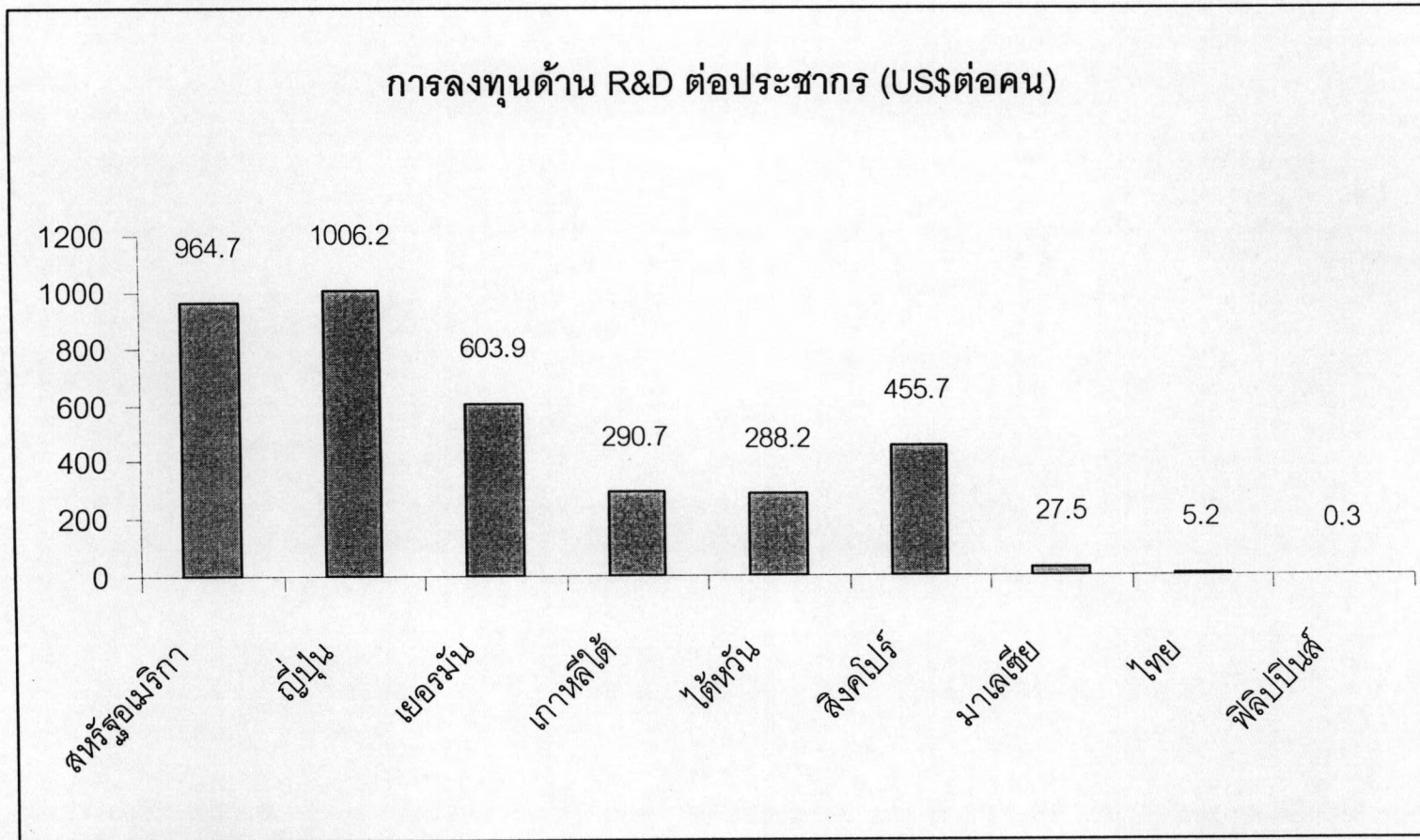
อย่างไรก็ตามทรัพย์สินทางปัญญาเป็นเรื่องที่กว้างและมีหลากหลายรูปแบบ ไทยพร้อมสำหรับบางรูปแบบของการคุ้มครอง คือ เรื่อง ลิขสิทธิ์ (ไทยมีงานลิขสิทธิ์เป็นจำนวนมาก) สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ก็เป็นบางรูปแบบซึ่งไม่มีปัญหา แต่บางรูปแบบอย่างเช่น สิทธิบัตร เป็นปัญหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิบัตรที่เป็นการคุ้มครองความจำเป็นพื้นฐานของมนุษย์ เริ่มมีคำถามว่าเราอาจจะไม่พร้อม เมื่อดูจากหลักฐานและสถิติการคุ้มครองในสาขานี้ จากสถิติ 80 % ของสิทธิบัตรยา เป็นของชาวต่างชาติและสิทธิบัตรที่จดทะเบียนก็ยังเป็นชาวต่างชาติที่มีสัดส่วนที่สูงกว่า จึงบ่งชี้ให้เห็นว่าเราไม่พร้อมที่จะขยายการคุ้มครองไปมากกว่านี้ รวมถึงเมื่อมองสถานการณ์ในด้านลงทุนเรื่องของการวิจัยและพัฒนาเมื่อกับหลาย ๆ ประเทศพบว่าประเทศไทยยังอยู่ในระดับต่ำ

ตารางที่ 11 แสดงจำนวนสิทธิบัตรที่จดทะเบียน (Number of Granted Patent) ในประเทศไทย

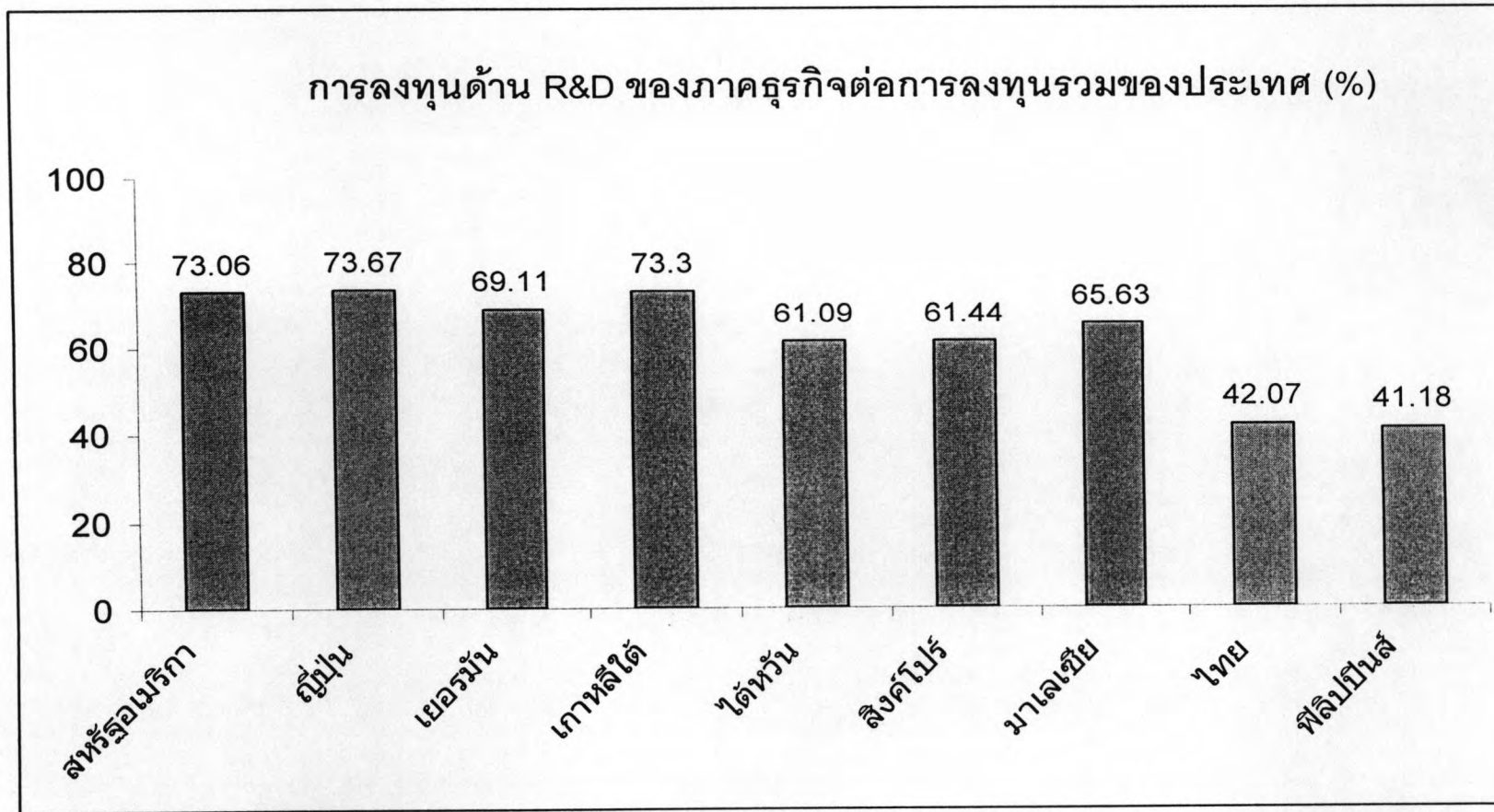
ปี/Year	สิทธิบัตรจดทะเบียน ทั้งหมด			การออกแบบผลิตภัณฑ์			การประดิษฐ์		
	รวม	ไทย	ต่างชาติ	รวม	ไทย	ต่างชาติ	รวม	ไทย	ต่างชาติ
2548/2005	1322	505	817	769	443	326	553	62	491
2547/2004	2044	867	1177	1328	810	518	716	57	659
2546/2003	2326	797	1529	1320	741	579	1006	56	950
2545/2002	2466	635	1831	1364	596	768	1102	39	1063
2544/2001	1516	418	1098	720	360	360	796	58	738
2543/2000	744	164	580	328	110	209	416	45	371
2542/1999	598	110	488	206	81	125	392	29	363
2541/1998	1175	261	914	452	218	234	723	43	680
2540/1997	1131	198	933	425	218	234	723	43	680
2539/1996	1355	186	1169	471	176	249	706	22	684

ที่มา : กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2548

ภาพที่ 2 แสดงการลงทุนด้าน R&D ต่อประชากร (US\$ ต่อคน)

ภาพที่ 3 แสดงการลงทุนในการวิจัยและพัฒนาของภาคเอกชนไทยยังอยู่ในระดับต่ำเมื่อเทียบกับประเทศพัฒนาแล้ว (ปี 2545)

โดยภาพรวมอาจจะสรุปได้ว่า ประเทศเรายังไม่พร้อมที่จะได้รับประโยชน์จากทรัพย์สินทางปัญญา เมื่อพิจารณาใน sector ด้านสาธารณสุข โดยเฉพาะในเรื่องเกี่ยวกับการคุ้มครองในเรื่องของ สิทธิบัตรยา เนื่องจากปัจจัยหลาย ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็น เรื่องของนักวิจัย รวมไปถึงการปลูกฝัง จริยธรรมในการวิจัยเพื่อป้องกันสมองไหล และศักยภาพในการผลิตที่ยังไม่ทัดเทียมกับต่างชาติ งบประมาณในการวิจัยและพัฒนาที่ยังน้อยเกินไปเมื่อเทียบกับต่างชาติ ดังนั้นในความเป็นไปได้ ควรเริ่มต้นจากหน้าที่ของรัฐที่จะต้องสร้างบรรยากาศและจัดสรรงบประมาณในเรื่องของการวิจัย ให้มีความเหมาะสม

4.2 ประเด็นสาธารณะในเรื่องการเจรจา FTA ไทย-สหรัฐฯ

4.2.1 ผลประโยชน์สาธารณะจากการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา

จากความหมายของทรัพย์สินทางปัญญาซึ่งเป็นเรื่องของตัวตัวกฎหมายที่ให้การคุ้มครอง ผลงานการสร้างสรรคทางปัญญาของบุคคล โดยให้สิทธิเด็ดขาดในการเป็นเจ้าของผลงานทาง ปัญญานั้นแต่เพียงผู้เดียวเป็นวิธีคิดที่เกิดขึ้นพร้อม ๆ กับการปฏิวัติอุตสาหกรรมและตอบรับกับ ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเป็นอย่างดี แต่ในทางสังคมวิทยา Robert K.Merton นักสังคมวิทยาที่ ศึกษาเรื่องของ สังคมวิทยาวิทยาศาสตร์โดยให้ความสำคัญต่อความเป็นอิสระทางความคิด รวมถึงการแพร่กระจายและการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาต่อยอดขึ้นไปอีก ดังนั้นความสำคัญของวิทยาศาสตร์ คือ การพยายามสร้างความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์เพื่อ สร้างความเจริญก้าวหน้าต่อสังคม ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของผลประโยชน์สาธารณะ จึงไม่ควรตก เป็นของใครคนใดคนหนึ่ง รวมถึงหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ทางวิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะเรื่องหลักของ ความเป็นเจ้าของร่วมกัน นักวิทยาศาสตร์พบว่า เป็นสิ่งที่สำคัญ โดยเฉพาะเป็นเสมือนการเพิ่ม ความร่วมมือ , ส่งเสริมให้เข้าถึงการวิจัยทางวิทยาศาสตร์อย่างเป็นธรรมชาติ และช่วยสร้างผลงาน รวมถึงการต่อยอดผลงาน

ดังนั้นในยุคปัจจุบันการคุ้มครองในเรื่องกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทรัพย์สินทาง ปัญญา โดยการตัดสินใจให้เป็นสาธารณสมบัติของผู้คิดค้น จึงคล้ายกับการฝ่าฝืนวัฒนธรรมทาง วิทยาศาสตร์ที่มีมาก่อน เพราะทรัพย์สินทางปัญญานั้น ผลจากการคิดค้นจะตกเป็นผลประโยชน์ ส่วนบุคคลของผู้ค้นพบ Merton มองว่าถ้าการค้นพบทางวิทยาศาสตร์ที่เกิดขึ้นตกเป็นทรัพย์สิน และมรดก หรือสิทธิโดยชอบธรรมของผู้ที่คิดค้นเพียงคนเดียว ก็จะก่อให้เกิดการจำกัดทางความคิด และความรู้อย่างร้ายแรง ดังนั้นกฎหมายที่เกิดขึ้นในเรื่องของการครอบครองและให้สิทธิผูกขาดแก่

การค้นพบ ซึ่งจัดว่าเป็นสิทธิพิเศษที่ผู้ค้นพบจะมอบสิทธิให้แก่ใครก็ได้ นั่น อาจจะขัดแย้งอย่างรุนแรงต่อการค้นพบทางวิทยาศาสตร์ ดังนั้นสิทธิในการเป็นเจ้าของจึงเปรียบเสมือนสิ่งที่ลดทอนผลประโยชน์ต่อสาธารณะ โดยอ้างความมีเหตุผลในทางกฎหมายของผู้คิดค้น ทำให้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ไม่ถูกจัดเป็น Public goods หรือสินค้าสาธารณะแต่กลับเป็น Private goods หรือสินค้าเอกชนจึงไม่สอดคล้องกับแนวคิดความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์

ในเรื่องของการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาอาจมองได้ว่าส่งผลต่อสังคมเพราะเมื่อพิจารณาถึงการที่ประเทศกำลังพัฒนาพยายามจะสร้างระบบเศรษฐกิจซึ่งประเทศกำลังพัฒนาจะลดการพึ่งพาประเทศอุตสาหกรรม แต่กลับส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของคนในประเทศอย่างมาก เพราะว่าเทคโนโลยีส่วนใหญ่ที่ถูกกระตุ้นโดยทรัพย์สินทางปัญญานั้นมักเป็นเทคโนโลยีที่สามารถทำตลาดได้ แล้วการกระตุ้นเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นนั้น ไม่ได้ถูกกระตุ้นจากสิ่งที่ว่าสังคมต้องการอะไร แต่มองว่าเทคโนโลยีนั้นมีศักยภาพในการทำตลาดมากน้อยแค่ไหน

เมื่อวิเคราะห์บริบทสังคมไทยปัจจุบันประเด็นในเรื่องของการเจรจา FTA ไทย-สหรัฐฯ ที่รัฐไปเจรจาโดยอ้างว่าก่อผลประโยชน์สาธารณะในหลาย ๆ ด้านทั้งเรื่องของการพัฒนาเศรษฐกิจและอาชีพ รวมถึงเปิดตลาดไทยให้ตลาดโลกรู้จัก ก่อผลดีต่อการพัฒนาประเทศ เมื่อวิเคราะห์ถึงคำจัดความของผลประโยชน์สาธารณะ หรือ Public Interest คือ ผลประโยชน์ของชุมชนหรือสังคม เป็นสิ่งที่ชุมชน สังคมจำเป็นต้องมี ต้องทำ ต้องรักษา เพื่อให้คนในชุมชน ในสังคม "อยู่ร่วมกัน" อย่างมีความสุข โดยรัฐบาลดูแลให้สังคมมีความเป็นระเบียบ มีความยุติธรรม และให้องค์ประกอบส่วนต่าง ๆ ของชุมชนหรือสังคม ที่มีความหลากหลายนั้นดำเนินไปอย่างผสมกลมกลืนและเป็นเอกภาพ จากแนวคิดของรุสโซ ที่กล่าวว่า ผลประโยชน์สาธารณะ นั้นต้องเป็นสิ่งที่ทุกคนในสังคมปรารถนาาร่วมกัน ได้ประโยชน์ร่วมกัน ส่วนใครจะได้ประโยชน์มากน้อยต่างกันอย่างไรนั้นมาสำคัญ แต่จะต้องไม่มีใครได้รับผลเสียนั้นไม่ว่ามากหรือน้อย

จากนิยามข้างต้นได้มีผลการวิจัยของมูลนิธิเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) ได้สรุปเรื่อง FTA ไทย-สหรัฐฯ ว่าผลของการเจรจา ผู้ที่ได้ประโยชน์ คือ ธุรกิจยานยนต์ อุตสาหกรรมเสื้อผ้า ธุรกิจสปาและนวดแผนไทย สินค้าเกษตรที่ได้ประโยชน์ ได้แก่ ข้าวพุด ถั่วเหลือง และผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ มากไปกว่านั้นนโยบายของรัฐจะต้องอยู่ได้เงื่อนไข เช่น การฟื้นฟูผู้ติดเชื้อเอชไอวี ยาต้านไวรัสเอชไอวี รัฐไม่สามารถให้บริการในเรื่องการรักษาพยาบาลในราคาถูก เพราะต้องสั่งซื้อยาจากต่างประเทศในราคาที่สูงและอนาคตประชาชนไม่สามารถร้องเรียนต่อรัฐเพื่อประโยชน์สาธารณะอีกต่อไป

ดังนั้นการเจรจา FTA ไทย-สหรัฐฯ ในประเด็นเรื่องการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา ที่เป็นอัตลักษณ์ของชาติตะวันตก ในเรื่องการคุ้มครองผลประโยชน์ส่วนบุคคลในช่วงระยะเวลาหนึ่ง และหลังจากนั้นจะเผยแพร่ประโยชน์จากการคิดค้นสู่ภาคสาธารณะ โดยจุดมุ่งหมายเพื่อก่อผลประโยชน์สาธารณะอีกเช่นกัน ยังถูกตั้งข้อสงสัยในเชิงความเป็นจริงอีกมากมายว่า ผลประโยชน์สาธารณะเหล่านั้นที่จะเกิดขึ้นต้องแลกมาด้วยการเข้าไม่ถึงสวัสดิการทางสังคมและสิทธิมนุษยชนที่อาจสิ้นคลอนในระยะเวลาที่เกิดการผูกขาดจากทรัพย์สินทางปัญญานั้น อาจมองว่าขัดแย้งต่อแนวคิดผลประโยชน์สาธารณะที่การกระทำใด ๆ ต่อมาของรัฐจะต้องไม่ได้รับผลกระทบไม่ว่ามากหรือน้อย เพราะอาจกล่าวได้ว่า ยา เป็นสินค้าสาธารณะ ซึ่งมีคุณสมบัติ คือ เมื่อผลิตหรือจัดให้มีขึ้นแล้ว ประชาชนและคนในสังคมจะได้รับประโยชน์ร่วมกัน และจะกีดกันมิใครคนใดคนหนึ่งได้ใช้ประโยชน์อย่างเพียงผู้เดียวไม่ได้ ดังนั้น ยาในทางทฤษฎีจึงจัดเป็น สินค้าสาธารณะ เพราะให้ประโยชน์แก่ผู้บริโภคนในเชิงสาธารณะสุขโดยตรง แต่ในโลกของการค้าเสรี การผลิตและการจำหน่ายยา กลับกลายเป็น สินค้าเอกชน เพราะใช้กลไกตลาดก่อให้เกิดผลประโยชน์แก่คนบางกลุ่มเท่านั้น จึงอาจก่อให้เกิดความไม่ยุติธรรมในสังคมได้

4.2.2 ปัญหาการเข้าถึงยา

ประเด็นสาธารณะที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับผลกระทบของการเจรจาการค้าเสรีในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ ในเบื้องต้นนั้นนักวิชาการต่าง ๆ มองว่าถ้าประเทศไทยยอมรับข้อเสนอของสหรัฐฯ ในเรื่องของการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาที่ใช้มาตรฐานเดียวกับสหรัฐฯ นั้นถูกมองเป็นเรื่องที่ส่งผลที่ชัดเจนดังต่อไปนี้

การให้ความคุ้มครองสิทธิบัตรก่อให้เกิดการผูกขาดราคา เพราะการที่ผู้ประดิษฐ์รายใด ค้นยาด้านไวรัสชนิดใหม่ขึ้นและได้รับความคุ้มครองภายใต้สิทธิบัตรแล้วนั้น จะทำให้ผู้ประดิษฐ์รายนั้นเป็นผู้ทรงสิทธิยาด้านไวรัสชนิดดังกล่าวและมีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวที่จะกีดกันและห้ามบุคคลอื่นจากการผลิต ขายหรือใช้ประโยชน์จากการประดิษฐ์คิดค้นนั้น ซึ่งสิทธิดังกล่าวจะรวมถึงการที่ผู้ทรงสิทธิสามารถที่จะกำหนดราคาขายด้านไวรัสที่ได้รับสิทธิบัตรได้ตามที่ผู้ทรงสิทธิต้องการอันทำให้เกิดการผูกขาดราคา

ทั้งนี้ การผูกขาดราคาจากการให้ความคุ้มครองสิทธิบัตรดังกล่าวส่งผลกระทบในด้านต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดปัญหาต่อการเข้าถึงยาด้านไวรัสของผู้ป่วยเอชไอวีดังนี้ (ยูวดี พัฒนาวงศ์, 2544)

1. การผูกขาดราคาขายทำให้เกิดภาระค่าใช้จ่ายด้านยาทั้งภาครัฐและเอกชนสูงขึ้น เนื่องจากไม่มียาราคาถูกมาแข่งขันทางการตลาด และราคาขายที่ได้รับการผูกขาดที่ราคาสูงมาก ผลกระทบจะรุนแรงขึ้นหากเป็นกรณีของยาจำเป็นในการป้องกันและรักษาโรค เช่นยาต้านไวรัส ซึ่งพบว่าในปัจจุบันผู้ป่วยโรคเอดส์และผู้ติดเชื้อเอชไอวี มากกว่า 95% ที่ไม่สามารถเข้าถึงยาได้

2. การผูกขาดราคาขายเพิ่มอุปสรรคการพัฒนาต่ออุตสาหกรรมยาในประเทศให้ทัดเทียมและแข่งขันในตลาดโลก โดยเฉพาะกับประเทศพัฒนาแล้วที่มีเทคโนโลยีเหนือกว่า เช่นสถิติการจดสิทธิบัตรยาซึ่งเป็นสิทธิบัตรของบริษัทต่างชาติเป็นจำนวนมาก

3. แม้ประเทศไทยได้ให้ความคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาแล้วตั้งแต่ปี 2535 จนถึงปัจจุบันแทบจะไม่มี การถ่ายทอดเทคโนโลยีและการลงทุนในภาคอุตสาหกรรมยาตามที่ระบุในหลักการของ TRIPs แต่อย่างใด

การให้ความคุ้มครองสิทธิบัตรทำให้ยามีราคาแพง นอกจากการให้ความคุ้มครองสิทธิบัตร จะก่อให้เกิดการผูกขาดราคาที่สูงผลต่าง ๆ กล่าวมาข้างต้น การที่ยาต้านไวรัสตกอยู่ภายใต้การคุ้มครองของกฎหมายสิทธิบัตรยังส่งผลให้ยามีราคาแพงอีกด้วย เพราะเนื่องจากอุตสาหกรรมยาต้านไวรัสส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมของบริษัทที่ตั้งขึ้นในประเทศที่พัฒนาแล้ว และอุตสาหกรรมยา ยังเป็นอุตสาหกรรมที่ทำกำไรมากที่สุด 3 ของสินค้าอุตสาหกรรมของโลก เมื่อยาได้กลายมาเป็นสินค้าที่ทำรายได้ให้กับผู้ผลิตเป็นจำนวนมาก รวมทั้งการเข้าสู่ระบบการค้าเสรีซึ่งต้องมีการแข่งขันส่งผลให้เกิดการค้าที่ไม่เท่าเทียม ทำให้การค้าเกิดการกระจุกตัวในบางภูมิภาค หรือเกิดการกีดกันทางการค้า การผลิตถูกรองรับโดยเทคโนโลยีขั้นสูงของประเทศอุตสาหกรรม หลายครั้งบริษัทยามักอ้างเรื่องราคาขายที่แพงว่าเป็นเรื่องของต้นทุนในการผลิตที่ต้องใช้ทุนในการคิดค้นวิจัยและพัฒนาเป็นจำนวนมาก แต่ในความเป็นจริงพบว่าการลงทุนส่วนใหญ่ใช้จ่ายไปกับการส่งเสริมการขายหรือประชาสัมพันธ์เป็นหลัก ซึ่งในประเทศกำลังพัฒนาหรือประเทศด้อยพัฒนาที่มีระบบการให้ความคุ้มครองสิทธิบัตรยาแต่ไม่มีมาตรการควบคุมราคาขาย จะมีการจำหน่ายยาในราคาแพง

แต่กระนั้นก็ดีจากการสัมภาษณ์ตัวแทนของภาคอุตสาหกรรมยาต่างประเทศ ถึงสาเหตุที่ ยาต้านไวรัสมีราคาแพง ซึ่งผู้ผลิตคิดค้นยาต้านไวรัสเชื่อว่าการกำหนดราคาขายที่สูงกว่ายาชื่อสามัญมีเหตุผลและมีความเหมาะสมดังต่อไปนี้

1. บริษัทขาดแบบมีแนวความคิดที่ว่า สิทธิบัตรเป็นเรื่องของการแลกเปลี่ยนข้อมูลเพื่อใช้ในการผลิตยากันระหว่างบริษัทเอกชนกับหน่วยงานของรัฐ โดยรัฐจะให้สิทธิผูกขาดทางการตลาด แต่เพียงผู้เดียวสำหรับบริษัทที่ได้รับการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับกรรมวิธีและวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตยานั้น ๆ

2. กรรมวิธีในการผลิตยาแต่ละชนิดนั้นจะต้องใช้เวลาในการวิจัยพัฒนาที่มีระยะเวลายาวนานกว่าจะได้สูตรใหม่ขึ้นมาชนิดหนึ่ง

3. กลไกการกำหนดราคา ยา ถือเป็นปัจจัยที่สำคัญสำหรับการตั้งราคาของยาของบริษัทขาดแบบเพราะเนื่องจากขาดแบบที่วางขายในตลาดจะมีราคาสูงจนเกินไปเมื่อบางครั้งต้องเจออุปสรรคจากยาชื่อสามัญที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกันแต่มีราคาถูกกว่าหลายเท่าตัว กระนั้นก็ดี หากถามถึงกลยุทธ์ในการแข่งขันทางราคากับยาชื่อสามัญโดยการลดราคาแล้วการลดราคาดังกล่าวจะต้องไม่มีผลต่อการลดคุณภาพของปฏิกิริยาของยา

นอกจากนั้นอาจกล่าวได้ว่าในความเป็นจริงในกรณีของยาด้านไวรัสเอดส์อาจจัดเป็นสินค้าสาธารณะ (Public Goods) ตามความต้องการของสาธารณะ คือเป็นสินค้าที่จะต้องไม่มีการแข่งขันและไม่มีการกีดกัน เป็นสินค้าที่รัฐเป็นทั้งเจ้าของและเป็นผู้ดำเนินการจัดหาสินค้าสาธารณะเหล่านี้ให้แก่ประชาชน อาจตีความได้ว่ากรณีของผู้ป่วยโรคเอดส์คนหนึ่งสามารถเข้าถึงยาด้านไวรัสเอดส์ได้ไม่ว่าด้วยวิธีใด ผู้ป่วยเอดส์คนอื่น ๆ ก็มีสิทธิที่จะเข้าถึงยาด้านไวรัสเอดส์นี้ด้วยเช่นกัน สินค้าสาธารณะนี้เป็นสินค้าที่ไม่มีกรรมสิทธิ์ส่วนตัว จึงทำให้สินค้าสาธารณะดังกล่าวมีอุปถุคผลิตขึ้นมาแล้วสมาชิกทุกคนในสังคมมีโอกาสบริโภคหรือได้รับประโยชน์เสมอกัน แต่ปัจจุบันกลับพบว่ายาด้านไวรัสเอดส์จัดเป็นเป็น Private goods มีการกีดกันที่สูงมาก มีการควบคุมราคา

จากเหตุผลเบื้องต้นหลาย ๆ ด้านจึงทำให้ภาพรวมของผลกระทบตกกับผู้ป่วยเพราะทำให้ขาดโอกาสได้รับยาราคาถูก โดยเฉพาะผู้ป่วยเรื้อรัง เช่น เอดส์ เบาหวาน หัวใจ เป็นต้น เนื่องจากการขยายเวลาการผูกขาดตลาดยาใหม่ในไทย และสร้างเงื่อนไขทำให้ยาชื่อสามัญออกสู่ตลาดยากและใช้เวลานานขึ้น หากในประเทศที่มีจำนวนผู้ป่วยที่ติดเชื้อเอชไอวีเป็นจำนวนมากและผู้ป่วยเหล่านั้นมีฐานะยากจนไม่สามารถหาซื้อยาด้านไวรัสเอดส์ที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพต่อการรักษาโรคเอดส์ได้อย่างทั่วถึง หน่วยงานของรัฐบาลในประเทศก็จำเป็นต้องมีนโยบายเพื่อช่วยเหลือประชากรในประเทศของตนให้ได้รับการเข้าถึงยาด้านไวรัสเอดส์ได้อย่างเพียงพอ ดังกรณีของประเทศไทยที่มีหน่วยงานที่ดูแลเกี่ยวกับสุขภาพของคนไทยอย่างเช่น สำนักงานหลักประกัน

สุขภาพถ้วนหน้าไทยที่เป็นหน่วยที่กำกับดูแลให้ประชากรไทยมีสุขภาพดีด้วยการรักษาด้วยยาที่มีประสิทธิภาพ

จากผลกระทบของการคุ้มครองสิทธิบัตรยาดังกล่าว ถึงส่งผลต่อการทำลายนโยบายหลักการประกันสุขภาพถ้วนหน้า จากราคายาที่แพงขึ้น ทำให้ผู้ป่วยที่จำเป็นต้องได้รับยา กลับไม่มีโอกาสได้รับยานั้นขัดต่อเจตนารมณ์ของการประกันสุขภาพถ้วนหน้า ซึ่งเป็นนโยบายหลักของรัฐบาลชุดปัจจุบัน ดังนั้นเมื่อมองในทางทฤษฎีและความจริงที่เกิดขึ้นแล้วกับผู้ป่วยบางโรคนั้นจึงมองได้ว่า สิทธิบัตรยานั้นส่งผลต่อโครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าอย่างแน่นอน

จากการศึกษาพบว่านักวิชาการและกลุ่มผู้ป่วยบางส่วนนั้นเรียกร้องให้รัฐบาลนั้นใช้ช่องทางที่ TRIPs ยืดหยุ่นในการบังคับใช้ข้อตกลงนี้เพื่อลดปัญหาการเข้าถึงยา ซึ่งรู้จักกันทั่วไปในคำประกาศโดฮา โดยสาระสำคัญ คือให้มีการยืดหยุ่นการบังคับใช้ข้อตกลงทริปส์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิบัตรยา เพื่อป้องกันและลดผลกระทบซึ่งอาจจะเกิดขึ้นกับระบบสุขภาพดังที่ทุกคนคาดว่าจะเกิดขึ้นอย่างแน่นอน โดยมาตรการที่คาดว่าจะนำมาใช้นั้นคือ มาตรการบังคับใช้สิทธิ (Compulsory Licensing) เป็นมาตรการที่รับสามารถใช้เพื่อแก้ปัญหาเร่งด่วนของประเทศ ซึ่งทางกลุ่มผู้ติดเชื่อนั้นมีความคาดหวังในเรื่องนี้มาก เนื่องจากถ้าภาครัฐสามารถทำได้จริงโอกาสที่จะเข้าถึงยาที่จำเป็นของผู้ป่วยที่ดื้อยาและต้องใช้ยาที่ติดสิทธิบัตรก็จะมีคามหวังขึ้นมา

เมื่อศึกษากับทางหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าในเรื่องเกี่ยวกับประเด็นเรื่องการเข้าถึงยานั้น ทางหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้ากำลังอยู่ใน ช่วงของการทบทวนและผลักดัน ว่าระบบสาธารณสุขของประเทศไทยถึงเวลาที่จำเป็นแล้วหรือยังที่จะต้องนำมาตราการบังคับใช้สิทธิมาใช้ เนื่องจากในต่างประเทศนั้น พอทางรัฐโดนกดดันอย่างมากจากภาคประชาชนว่าต้องใช้มาตรการบังคับใช้สิทธิ ทาง เมื่อมีการประกาศว่าจะทำ ก็จะได้รับผลตอบรับโดยมีมาตรการในการเจรจาต่อรองจากบริษัทยาต่างชาติเจ้าของสิทธิบัตรยาเหล่านั้นว่าจะมีปรับลดราคาให้แต่วิธีการเหล่านี้ดังที่เคยปรากฏมาแล้วในประเทศบราซิล ผู้ป่วยนั้นมองว่าเรื่องเหล่านี้เป็นสิ่งที่ดีในเบื้องต้นแต่เมื่อมองถึงถ้าการที่รัฐใช้มาตรการบังคับใช้สิทธิจะทำให้ราคายาเหล่านั้นมีราคาถูกลงกว่า ดังนั้นในเรื่องการที่จะนำมาตราการบังคับใช้สิทธิมาใช้ อาจจะกลายเป็นเพียงเครื่องมือเชิงนโยบาย ที่ไม่อาจเป็นจริงขึ้นมาได้ ด้วยเหตุผลหลาย ๆ ประการ

4.2.3 การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน

ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมนั้น หมายถึง การที่อำนาจตัดสินใจไม่เป็นของกลุ่มคนจำนวนน้อย แต่อำนาจได้รับการจัดสรรในระหว่างประชาชน เพื่อทุก ๆ คนได้มีโอกาสที่จะมีอิทธิพลต่อกิจกรรมส่วนรวม ซึ่งกล่าวได้ว่าระบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมเป็นการกระจายอำนาจในการตัดสินใจมีส่วนร่วม ร่วมได้ของประชาชนในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการสื่อสารในระบบเปิด คือ เป็นการสื่อสารสองทาง ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการในเรื่องต่าง ๆ ที่จะส่งผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนเอง(อำนาจ ไลย์ไม้, 2544)

การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมต่าง ๆ นั้นเริ่มมาตั้งแต่สมัยที่มนุษย์อยู่ด้วยกันเป็นชุมชน ซึ่งเกิดได้หลายลักษณะ หลายรูปแบบ องค์การสหประชาชาติ (United Nation, 1978) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนในฐานะที่เป็นกระบวนการพัฒนาว่าคือ การเข้าร่วมอย่างกระตือรือร้นและมีพลังของประชาชนในด้านต่าง ๆ ดังนี้ ในกระบวนการตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมายของสังคมและการจัดสรรทรัพยากร เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย และกระบวนการมีส่วนร่วม นั้นจะต้องอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาค และความสามารถพึ่งพาตนเอง ซึ่งจะทำให้เกิดการตระหนัก รับรู้ในความสำคัญของการมีส่วนร่วมของตนเอง

ทางสังคมวิทยา สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2533) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง พฤติกรรมอันประกอบไปด้วยการร่วมและการสมยอมประพฤติตามพฤติกรรมคาดหวังของกลุ่มทางการและไม่ใช่ทางการ ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนในความหมายนี้คือ การที่ประชาชนก่อให้เกิดสิ่งต่าง ๆ ร่วมกันนั่นเอง

แนวความคิดเกี่ยวกับการที่ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนนั้นได้บังเกิดขึ้นกับชุมชนต่าง ๆ ทั่วโลก ซึ่งการมีส่วนร่วมเกิดจากแนวคิด ในเรื่องของความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกัน ซึ่งเกิดจากความสนใจและความห่วงกังวล ซึ่งบังเอิญพ้องต้องกัน กลายเป็นความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกันของส่วนรวม ซึ่งอาจมองได้ว่าเป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับสถานการณ์ประเทศไทยปัจจุบันในประเด็นเรื่องการเจรจา FTA ไทย-สหรัฐ

โดยปกติการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน จะมีหลายระดับ ไม่ว่าจะเป็นการร่วมรับรู้ข่าวสารจากรัฐ การร่วมในการแสดงความคิดเห็น การร่วมแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจร่วมดำเนินการ ร่วมริเริ่มเสนอร่างกฎหมาย และการร่วมตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ปัจจุบันจาก

การศึกษาพบว่าจะมีลักษณะของ การแสดงการมีส่วนร่วมในการแสดงข้อกังวล ของประชาชน โดยอาจเนื่องมาจาก การรับรู้ข้อมูลในเรื่องของการเจรจายังไม่ชัดเจน อยู่ในระดับครึ่งๆ กลาง ๆ ทำให้ผู้วิจัยมองว่า ประชาชนเป็นอีกจำนวนมาก ยังไม่มีข้อมูลอย่างเต็มที่ที่จะใช้ประกอบ ในการแสดงความคิดเห็น และข้อมูลบางส่วนที่ออกมา ก็ถูกคัดกรองแล้ว รัฐยังไม่มี ความชัดเจนในเรื่องของการทำประชาคมหรือประชาพิจารณ์ ประชาชนจึงมีส่วนร่วมค่อนข้างน้อยเมื่อเทียบกับต่างประเทศ

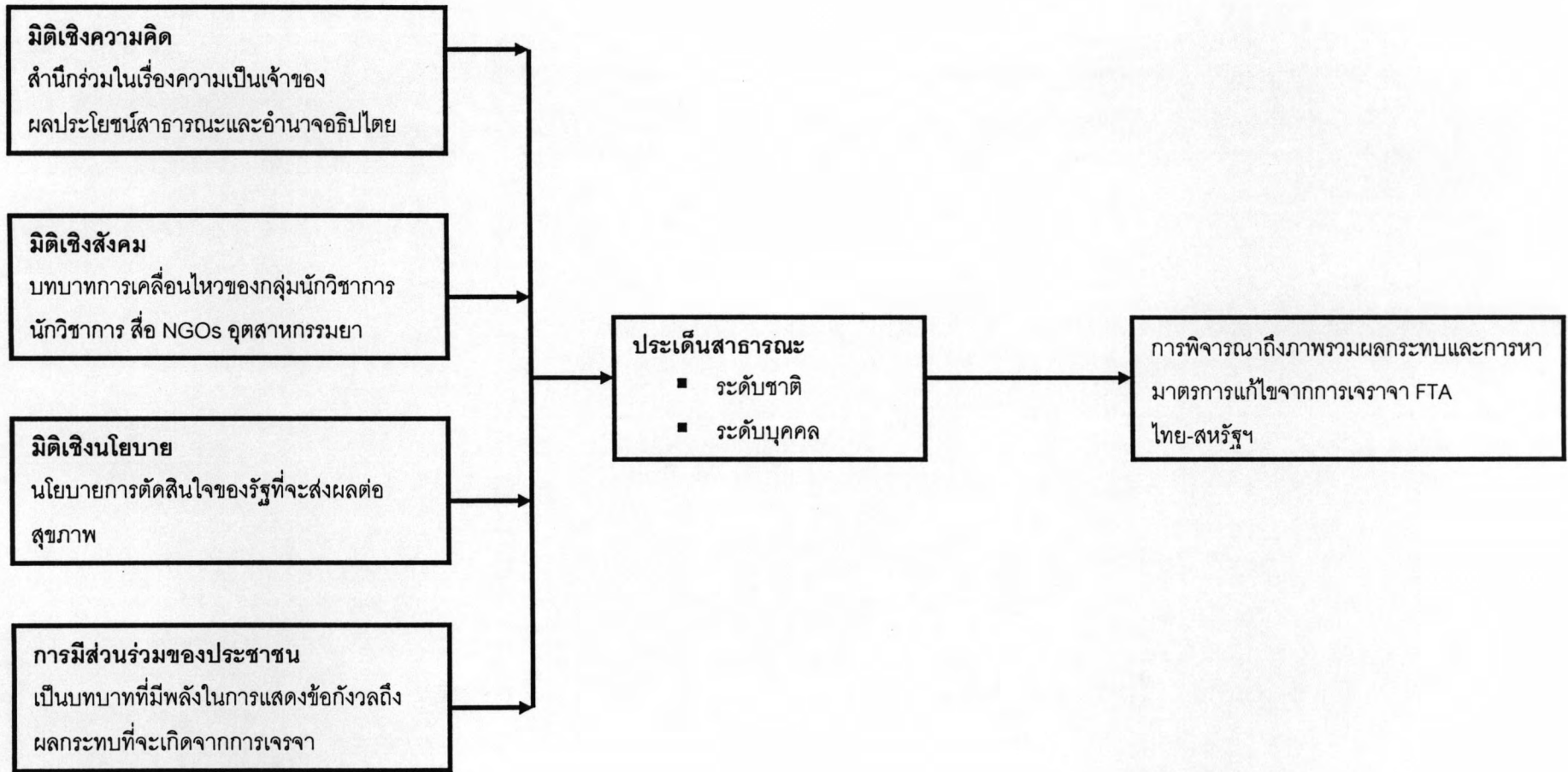
คนที่ได้รับกระทบแล้วบางส่วนจากการตัดสินใจของรัฐในเรื่องต่าง ๆ ที่ผ่านมามานำเสนอ ทั้งนี้ก็เพื่อชี้ให้เห็นว่า ประชาชนไม่ได้ตัดสินใจก่อนไข่ ไม่ได้ใช้ความรู้สึกส่วนตัวในการตัดสินใจ นอกจากนี้การมองภานอนาคตในขณะนี้ ก็เพื่อช่วยกระตุ้นให้เกิดการถกเถียงกันอย่างกว้างขวาง เพื่อที่จะนำไปสู่การกำหนดนโยบายและกระตุ้นให้สาธารณชนตื่นตัว

มากไปกว่านั้น รูปแบบนโยบายหรือการแสดงความคิดเห็นก็ควรทำให้เห็นได้โดยภาพรวมอย่างชัดเจน ซึ่ง การรณรงค์การสร้างประเด็นทางสังคม อาจต้องมีกรณีตัวอย่างที่มากกว่าผู้เอดส์ เพราะในกรณีนี้ทำให้คนคิดว่าไม่ใช่เรื่องของตัวเอง แต่เป็นเรื่องของผู้ป่วยเอดส์ โรคเรื้อรังในปัจจุบันทุกคนป่วยได้และต้องช้ยากันหมด เพราะฉะนั้นรูปแบบและช่องทางแต่ละคนแสดงได้หลายทาง ตั้งแต่การแสดงความคิดเห็น การเข้าร่วมกิจกรรมในจุดต่างๆ ส่วนการเคลื่อนไหวทางสังคมมีการทำอยู่บ้างแต่ต้องการการมีส่วนร่วมเพื่อช่วยให้เกิดพลังมากกว่าที่เป็นอยู่ ในแต่ละคนต้องเริ่มจากความเข้าใจและตระหนักในปัญหา แล้วเข้าไปมีบทบาทในกิจกรรม ต้องการคนเข้าร่วมในเวทีต่างๆ เข้าไปเดินรณรงค์ในเวทีที่จัด โดยประเด็นทางการเมืองมีส่วนอย่างมากในการกำหนดทิศทางของปัญหาดังกล่าว

ในส่วนของ สื่อ ในปัจจุบันที่อาจถูกมองว่าเป็นแขน ขา ที่ทรงพลังของรัฐบาล แต่สื่อกระแสหลักก็ยังจำกัดว่ามีผลในการกระตุ้นการรับรู้ในระดับต้น จากการศึกษาพบว่าสื่อมีส่วนร่วมในการสร้างให้เกิดความตื่นตัวได้มากขึ้น ทำให้ประชาชนเข้าใจเรื่องการค้าเสรีหรือเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาและสามารถที่จะเชื่อมโยงประเด็นต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ยังมีการนำเสนอข้อมูลที่ลงสู่ภาคประชาชนเพื่อดูกระแสว่า ท้ายที่สุดแล้วเป็นการแสดงให้เห็นว่า ถ้าทำการเจรจาแล้วเราจะได้อะไรบ้าง เราจะเสียอะไรบ้าง ผู้เชี่ยวชาญมองว่าการเจรจาการค้าเสรีนั้นไม่ใช่สิ่งที่ไม่ดี ไม่ใช่ว่าจะรับหรือไม่รับ แต่ประเด็นอยู่ที่ว่า เราจะได้อะไร เราจะเสียอะไร เราจะรับแค่ไหน เราแลกเปลี่ยนอะไร และครอบคลุมแค่ไหน ดังนั้นในภาคสื่อเองก็ควรมีการนำเสนอข้อมูลข่าวสารเหล่านี้อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สังคมรับรู้อย่างต่อเนื่องและข้อมูลที่สื่อกับสังคมไม่ขาดช่วง

จากที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยได้สรุปเป็นยุทธศาสตร์ทางสังคมในการเรียกร้องต่อการเจรจา FTA ไทย-สหรัฐฯ ดังนี้

ภาพที่ 4 แสดงยุทธศาสตร์ทางสังคมในการเรียกร้องต่อการเจรจา FTA ไทย - สหรัฐฯ

จากการศึกษาเบื้องต้นผู้วิจัยจึงขอสรุปภาพรวมของประเด็นข้อคัดค้านที่เกิดขึ้นจาก
การเจรจา FTA ไทย-สหรัฐฯ ดังแสดงในตารางด้านล่าง

ตารางที่ 12 แสดงบทสรุปประเด็นข้อคัดค้านที่เกิดขึ้นจากการเจรจา FTA ไทย สหรัฐฯ

ประเด็นข้อคัดค้าน	กลุ่มคนที่เกี่ยวข้อง	สถานะ/บทบาท	เหตุผลในการคัดค้าน
ผลกระทบต่อ การเข้าถึงยาและบริการสุขภาพ ที่จำเป็น	กลุ่มผู้ป่วย	ผู้รับชะตากรรม	ผลกระทบต่อสุขภาพและคุณภาพชีวิต ขอลอการเจรจาเพื่อทบทวนความเหมาะสมและนำข้อกังวลในประเด็นสุขภาพกลับเข้าสู่กระบวนการพิจารณาอย่างรอบคอบ
	NGOs	กลุ่มประชาสังคมที่เคลื่อนไหวเพื่อสุขภาพ	
	นักวิชาการระบบสาธารณสุข	กลุ่มผู้แสดงความคิดเห็นในประเด็นข้อกังวลเกี่ยวกับสุขภาพ	
	สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ	กลุ่มผู้ที่จะต้องรับผิดชอบดูแลเรื่องสุขภาพของประชาชนในประเทศ	
ความไม่โปร่งใสของข้อมูลในการเจรจา	กลุ่มผู้ป่วย , NGOs , สื่อมวลชน	กลุ่มผู้มีหน้าที่ในระบบประชาธิปไตยในการตรวจสอบการดำเนินของภาครัฐ	เนื่องจากข้อมูลในการเจรจาถูกปิดเป็นความลับทำให้ประชาชนไม่ทราบข้อมูลที่ชัดเจนว่ามี การเจรจาในเรื่องใดบ้าง
	นักวิชาการระบบสาธารณสุขและกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านทรัพย์สินทางปัญญา	กลุ่มคนกลางจากการเป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน	
การรองรับกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา	กลุ่มผู้ป่วย , NGOs	กลุ่มที่เคลื่อนไหวต่อต้านประเด็นเรื่องการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา	ทำให้ผู้ป่วยไม่สามารถเข้าถึงยาที่เป็นต่อ การรักษาและมีราคาถูกลงได้
	ภาคอุตสาหกรรมยา	กลุ่มที่จะได้รับผลกระทบในแง่การดำเนินธุรกิจ	ทำให้อุตสาหกรรมหยุดนิ่งยากต่อการพัฒนา เนื่องจากข้อจำกัดในเรื่องการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา
	นักวิชาการระบบสาธารณสุขและกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านทรัพย์สินทางปัญญา	กลุ่มคนกลางจากการเป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน	การคุ้มครองที่จะเกิดขึ้นเกินกว่าศักยภาพของประเทศไทยจะเป็นผู้เสียเปรียบ
การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน	กลุ่มผู้ป่วย , NGOs	กลุ่มประชาชนคนไทยที่มีสิทธิในการแสดงความคิดเห็น พูด เขียน หรือมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของภาครัฐ	ประชาชนถูกจำกัดสิทธิในเรื่องการมีส่วนร่วม โดยไม่มีการให้แสดงการมีส่วนร่วม หรือสื่อความหมายโดยวิธีอื่นทำได้แค่แสดงข้อกังวล
	ภาคอุตสาหกรรมยา		
	นักวิชาการและกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ		

4.3 การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาโดยเฉพาะสิทธิบัตรในต่างประเทศรวมถึง บทเรียนและผลกระทบจากการคุ้มครอง ซึ่งเป็นการศึกษาจากเอกสารและประเทศเหล่านี้เป็น ประเทศที่ทำการเปิดเสรีทางการค้ากับสหรัฐฯ ในเรื่องของทรัพย์สินทางปัญญา รวมถึงบทเรียนของ ประเทศบราซิลและแอฟริกาใต้ที่มีรูปแบบของการเข้าถึงยาอย่างมีประสิทธิภาพ

ประเทศชิลี

การเปิดเสรีทางการค้าระหว่างชิลี กับ สหรัฐฯ มีกรอบการคุ้มครองในเรื่องสิทธิบัตร โดยมี รายละเอียดดังต่อไปนี้

- ประเทศภาคีจำเป็นต้องออกสิทธิบัตรเพื่อคุ้มครองสิ่งประดิษฐ์ตลอดจนพันธุ์พืช ถ้าหากสิ่งเหล่านั้น ได้รับการพิสูจน์แล้วว่า ใหม่ (New) ซึ่งจะต้องมีคุณสมบัติ ขั้นตอนใหม่ (Invention Step) และสามารถประยุกต์ได้ในทางอุตสาหกรรม (Capable of Industrial Application)
- ถ้าทางการของประเทศภาคีใดได้รับข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าจากผู้ที่มาขอสิทธิบัตร ทางการของประเทศภาคีนั้นจะต้องไม่นำข้อมูลเหล่านั้นไปผลิต ใช้ และขาย นอกเหนือไปจากวัตถุประสงค์ ของการนำข้อมูลไปใช้เพื่อการออกใบอนุญาต
- ประเทศภาคีจำเป็นต้องขยายอายุสิทธิบัตร เพื่อชดเชยความล่าช้าที่เกิดจากขั้นตอนการออก สิทธิบัตร
- ทางการของประเทศภาคีจำเป็นต้องไม่เปิดเผยข้อมูลที่เป็นความลับทางการค้าออกสู่สาธารณชน และจำเป็นต้องคุ้มครองข้อมูลจากการนำไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์ทางการค้าโดยมิได้รับอนุญาต
- ข้อตกลงอนุญาตให้ทางการของประเทศคู่สัญญาอาจจะยกเลิกการให้ความคุ้มครองสิทธิบัตร ได้ ในบางกรณีที่มีเหตุผลจำเป็นเท่านั้น
- หากมีการเปลี่ยนแปลงรายละเอียดในสิทธิบัตรหรือการยกเลิกใด ๆ ทางการของประเทศภาคี นั้น ๆ จะต้องจ่ายเงินชดเชยแก่เจ้าของสิทธิบัตร การให้เงินชดเชยรวมไปถึงกรณีที่เกิดความ ล่าช้าจากขั้นตอนการออกสิทธิบัตรเกินกว่า 5 ปี นับจากวันแรกที่ยื่นขอสิทธิบัตร หรือ 3 ปี หลังจากวันแรกที่ทางการได้รับตัวอย่างสินค้าที่ขอจดสิทธิบัตร
- ในส่วนของสิทธิบัตรยาและเคมีภัณฑ์การเกษตร ทางการจะต้องไม่เปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับ ข้อมูลตัวยาให้บุคคลที่สามรู้เป็นระยะเวลาอย่างน้อย 5 ปี นับจากวันที่ผลิตกันท์ยาได้รับ สิทธิบัตร และ 10 ปีสำหรับเคมีภัณฑ์การเกษตร

- นอกจากนี้ ทางการของประเทศภาคีก็ต้องคุ้มครองเจ้าของสิทธิบัตรยา โดยการไม่อนุญาตให้บุคคลที่สามเข้าแข่งขันก่อนที่อายุการคุ้มครองสิทธิบัตรจะสิ้นสุดลง หากมิได้รับอนุญาตให้เปิดเผยข้อมูลให้เปิดเผยข้อมูลจากเจ้าของสิทธิบัตรนั้น

การบังคับใช้สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา

- ทางการของประเทศภาคีจะต้องมีอำนาจในการสั่งผู้ละเมิดสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาให้จ่ายเงินชดเชยเจ้าของทรัพย์สินทางปัญญา
- นอกจากนี้ ประเด็นที่สำคัญอีกอย่างก็คือ การมีบทลงโทษทางอาญาต่อผู้กระทำผิดเกี่ยวกับการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา ในกรณีที่มีการละเมิดเป็นไปอย่างจงใจและมีวัตถุประสงค์ทางการค้า ทั้งนี้บทลงโทษทางอาญาจะครอบคลุมถึงการผลิต การนำเข้า การจัดจำหน่าย การขาย อย่างไรก็ตาม มีข้อยกเว้นในกรณีการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาเป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์ทางการศึกษา ทางวิชาการหรือการละเมิดเป็นไปอย่างรู้เท่าไม่ถึงการณ์

ประเทศสิงคโปร์

การเปิดเสรีทางการค้าระหว่างสิงคโปร์ กับ สหรัฐฯ มีกรอบการคุ้มครองในเรื่องสิทธิบัตร โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- ประเทศภาคีก็ต้องออกสิทธิบัตรเพิ่มเติมออกสิ่งประดิษฐ์ทั้งตัวผลิตภัณฑ์เองและกระบวนการผลิตที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเทคโนโลยี เทคโนโลยีสิ่งประดิษฐ์นั้นจะต้องไม่เคยมีการคิดค้นมาก่อน และสามารถประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์กับภาคเศรษฐกิจได้ ประเทศภาคีก็ต้องยืนยันว่าสิทธิบัตรจะครอบคลุมถึงวิธีการใช้แบบใหม่ในสินค้าที่เป็นที่รู้จักอยู่ก่อนแล้ว
- ประเทศภาคีก็ต้องพัฒนาระบบสิทธิบัตรเพื่อให้กระบวนการจัดซื้อจัดจ้างผลิตภัณฑ์ยากระทำอย่างถูกต้องตามกฎหมาย
- ให้สิทธิแก่เจ้าของสิทธิบัตรในการถ่ายโอน มอบหมายสิทธิบัตรและกระทำสัญญาต่าง ๆ
- มีการขยายอายุของสิทธิบัตรออกไป เพื่อเป็นการคุ้มครองเจ้าของและเป็นการชดเชยความล่าช้าที่เกิดจากขั้นตอนการออกสิทธิบัตร
- ให้ความคุ้มครองเจ้าของสิทธิบัตรมิให้มีการนำเข้าผลิตภัณฑ์ยาโดยปราศจากสิทธิบัตร

- ถ้าประเทศภาคีได้อนุญาตให้บุคคลอื่นใช้สิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาได้ ประเทศภาคีนั้นต้องแน่ใจได้ว่า ประเทศที่ได้รับสิทธินั้นจะไม่ทำการขายหรือผลิตสินค้าอื่น ๆ ให้แก่ประเทศอื่น ๆ และจะส่งออกไปได้เฉพาะประเทศที่ทำสัญญาเท่านั้น
- ประเทศภาคีจะไม่สามารถใช้สิทธิบัตรโดยที่มีได้รับอนุญาตจากเจ้าของที่แท้จริง ยกเว้นในกรณีสำคัญดังนี้ เพื่อเป็นการป้องกันพฤติกรรมที่ต่อต้านการแข่งขัน เพื่อประโยชน์สาธารณะ กรณีฉุกเฉินของชาติ และกรณีที่ร้ายแรง
- ถ้าประเทศต้องการให้ส่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์ยา ประเทศภาคีนั้นต้องคุ้มครองมิให้ข้อมูลนั้นรั่วไหลไปสู่บุคคลอื่น ๆ โดยการคุ้มครอง คือ 5 ปีหลังจากที่ผลิตภัณฑ์ยาเหล่านั้นได้รับการจดทะเบียน

การบังคับใช้สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา

- กระบวนการตัดสินและการบริหารสำหรับข้อตกลงต่าง ๆ ในเรื่องของสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาให้พิจารณาแยกเป็นกรณีไป
 - ประเทศภาคีต้องแน่ใจว่ากฎหมาย ข้อบังคับ และกระบวนการต่าง ๆ นั้นได้รับการเผยแพร่ผ่านสาธารณชน
- กระบวนการทางด้านกฎหมายแพ่ง
- แต่ละประเทศให้สิทธิแก่เจ้าของสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาในกระบวนการบังคับต่าง ๆ ทางด้านกฎหมายแพ่ง
 - ประเทศภาคีสามารถใช้มาตรการทางแพ่งต่อการกระทำต่าง ๆ ที่ผิดกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา และผู้ที่กระทำผิดจะต้องจ่ายค่าชดเชย และค่าธรรมเนียมให้แก่เจ้าของตามเหตุผลสมควร ตามความเสียหายที่เกิดขึ้น

ผลที่เกิดกับประเทศซิติและสิงคโปร์นั้นในการลงนามข้อตกลงการค้าเสรีกับสหรัฐฯ ซึ่งมีการผนวกเรื่องการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาด้านยาเพิ่มเข้าไว้ ทำให้การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา โดยเฉพาะด้านยานั้นได้รับการคุ้มครองเพิ่มขึ้นเกินกว่าใน TRIPs ที่สมาชิก WTO ได้ร่วมกันวางกฎเกณฑ์ไว้ในระดับนานาชาติ FTA ที่ทำกับ 2 ประเทศนี้มีมาตราต่าง ๆ ในบททรัพย์สินทางปัญญาที่พยายามนำเรื่องกฎเกณฑ์ด้านสิทธิบัตรของยาโยงกับกระบวนการอนุมัติยาออกจำหน่าย มาตราการเหล่านี้จะสามารถถ่วงเวลาการเข้าสู่ตลาดของยาชื่อสามัญโดยเชื่อมโยงการหมดอายุของสิทธิบัตรเข้ากับกระบวนการอนุมัติให้ยาชื่อสามัญออกจำหน่าย

นอกจากนี้ในกรณีของซิลิโคนที่เพิ่งบรรลุข้อตกลง และมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ.2547 ที่ผ่านมา ตลอดจนการเจรจาฝ่ายนิติบัญญัติของซิลิโคน ไม่สามารถรับรู้รายละเอียดต่าง ๆ ได้เลย มีการนำเข้าสู่สภาภิภายหลังจากที่ได้มีการลงนามไปแล้ว อีกทั้งทางรัฐบาลยังปฏิเสธที่จะเปิดเผยข้อตกลงต่อสาธารณะ จนถึงสองเดือนหลังการลงนาม บทเรียนที่สำคัญคือ จากการที่เนื้อหาถูกปิดเป็นความลับ ทำให้สื่อมวลชน ภาคประชาชนและสังคม โดยส่วนรวมไม่สามารถมีส่วนร่วมและตรวจสอบการเจรจาได้ และทางสหรัฐฯเองก็เดินหน้าเจรจาระดับทวิภาคีอย่างเต็มที่ ก็ด้วยสาเหตุเรื่องความลับเป็นเหตุผลสำคัญ เนื่องจากไม่ต้องเผชิญกับกระแสการตรวจสอบและการต่อต้านทางสังคม

ประเทศออสเตรเลีย

การเปิดเสรีทางการค้าระหว่างออสเตรเลีย กับ สหรัฐฯ มีกรอบการคุ้มครองในเรื่องสิทธิบัตร โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- ประเทศคู่สัญญาต้องดำเนินการจดทะเบียนสิทธิบัตรแก่สิ่งประดิษฐ์ทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นผลิตภัณฑ์หรือกระบวนการในทุกสาขาเทคโนโลยี ซึ่งสิ่งประดิษฐ์นั้นจะต้องเป็นสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ไม่เคยมีการคิดค้นมาก่อน มี ขั้นตอนที่ก้าวหน้า (Invention Step) และสามารถประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ภาคเศรษฐกิจ (Capable of Industrial Application) ประเทศคู่สัญญายังต้องยืนยันว่าสิทธิบัตรจะครอบคลุมถึงวิธีการใช้แบบใหม่ในสินค้าที่เป็นที่รู้จักอยู่ก่อนแล้ว
- ประเทศคู่สัญญาสามารถไม่ให้สิทธิบัตรกับสิ่งประดิษฐ์ใด ๆ ได้ในกรณีที่เป็นการป้องกันมิให้มีการแสวงหาประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ภายในอาณาเขตของตน เพื่อความจำเป็นในการรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนและในกรณีที่สิ่งประดิษฐ์นั้นอาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่สังคม ศีลธรรม รวมทั้งเพื่อเป็นการปกป้องคุ้มครองชีวิตและสุขภาพหรือหลีกเลี่ยงปัญหาสิ่งแวดล้อมทั้งนี้มิเงื่อนไขว่าการไม่ให้สิทธิบัตรดังกล่าว ต้องมิใช่เหตุผลเพียงว่า เนื่องจากกฎหมายของตนระบุนำห้ามแสวงหาผลประโยชน์
- ประเทศภาคีมีอาจจำกัดการขายหรือเสนอขายผลิตภัณฑ์ที่ได้รับสิทธิบัตรภายนอกอาณาเขตแห่งรัฐ นอกเสียว่าได้รับความยินยอมจากเจ้าของสิทธิบัตรหรือการจำกัดการนำเข้าเช่นนั้นเกิดจากการทำสัญญาของเจ้าของสิทธิบัตรเอง
- ประเทศคู่สัญญาต้องให้สิทธิเด็ดขาดแก่เจ้าของสิทธิบัตรในการกีดกันการนำเข้าสินค้าจดสิทธิบัตรรวมถึงสินค้าที่เป็นผลจากกระบวนการจดสิทธิบัตร

- ถ้าประเทศภาคีอนุญาตให้บุคคลที่สามารถใช้เนื้อความของสิทธิบัตรที่มีอยู่ในการให้ข้อมูลอันจำเป็นเพื่อสนับสนุนการอนุมัติเวชภัณฑ์ ประเทศผู้อนุญาตนั้นจะต้องวางมาตรการมิให้มีการนำยานิตินั้นเข้ามาผลิต ใช้ หรือขายภายในดินแดนตนด้วยจุดประสงค์อื่น นอกเหนือจากเพื่อการให้ข้อมูลแก่การอนุมัติทางการตลาดยานิตินั้น และประเทศนั้นจะได้รับอนุญาตให้มีการส่งออกยานิตินั้นไปยังนอกประเทศได้ด้วยเหตุผลด้านการอนุมัติยาเพียงประการเดียวเท่านั้น
- ประเทศคู่สัญญาต้องกำหนดว่าการเพิกถอนสิทธิบัตรนั้นจะทำได้ก็ต่อเมื่อเกิดการทุจริตหรือความผิดพลาดจากการจดสิทธิบัตร
- ถ้าภาคีประเทศหนึ่งประเทศใดพบว่าเกิดความล่าช้าอย่างไรซึ่งเหตุผลในการออกสิทธิบัตรมากกว่า 4 ปีจากวันที่กรอกแบบฟอร์มขอรับสิทธิบัตร หรือ 2 ปี หลังจากการตรวจสอบสิทธิบัตร ประเทศผู้ออกสิทธิบัตร ประเทศผู้ออกสิทธิบัตรต้องปรับเวลาการคุ้มครองเพิ่มให้แก่เจ้าของสิทธิบัตร ความล่าช้าในข้อนี้มีได้รวมถึงความล่าช้าในการออกสิทธิบัตรอันเกิดจากระยะเวลาการดำเนินการของผู้จดสิทธิบัตรเองหรือความล่าช้าจากการขัดขวางของบุคคลที่สาม
- ประเทศคู่สัญญาต้องเปิดเผยข้อมูลที่ใช้ในการตรวจสอบว่าสิ่งประดิษฐ์นั้นเป็นสิ่งประดิษฐ์ใหม่มีขั้นตอนที่ก้าวหน้าหรือไม่โดยเปิดเผยต่อสาธารณชนนั้นต้องได้รับการยินยอมจากผู้ขอจดสิทธิบัตรและต้องเปิดเผยภายใน 12 เดือนหลังจากวันที่กรอกแบบฟอร์มการขอสิทธิบัตร
- ประเทศคู่สัญญาต้องให้โอกาสผู้จดสิทธิบัตรในการแก้ไขปรับปรุงและสังเกตการณ์ไม่ต่ำกว่า 1 ครั้ง
- ประเทศคู่สัญญาต้องพยายามลดช่องว่างของข้อกฎหมาย และการปฏิบัติจริงระหว่างระบบของแต่ละประเทศ รวมทั้งลดช่องว่างการออกสิทธิบัตรให้สิ่งประดิษฐ์ และการจัดแบ่งความซับซ้อนของสิ่งประดิษฐ์ ประเทศคู่สัญญาจะพยายามกำหนดกรอบการทำงานที่ร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานออกสิทธิบัตรในด้านการใช้งานร่วมกันและการตรวจสอบการทำงานของสิทธิบัตร

การบังคับใช้สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา

- เพื่อหลีกเลี่ยงข้อกังขาในเรื่องกฎข้อบังคับที่บรรจุอยู่ในบริบทว่าด้วยเรื่องสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญานี้จะถูกบังคับใช้ในเรื่องสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาและเรื่องที่เกี่ยวข้องเท่านั้น
- ประเทศภาคีจะต้องเผยแพร่คำวินิจฉัยชี้ขาดในเรื่องการบังคับใช้สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาภายใต้กฎหมายของประเทศเป็นลายลักษณ์อักษรโดยมีความจริงที่เป็นเหตุผลหรือข้อ

กฎหมายที่ชี้ขาดคำวินิจฉัยประกอบ ประเทศภาคีจะต้องตีพิมพ์คำวินิจฉัยชี้ขาดในรูปแบบลายลักษณ์อักษรหรือในรูปแบบการเผยแพร่ต่อสาธารณชน

- ประเทศภาคีควรให้ข้อมูลการดำเนินการตามกระบวนการกฎหมายแพ่งและอาญาต่อสาธารณชน รวมถึงการให้ข้อมูลสถิติที่รวบรวมไว้เพื่อการดำเนินการทางกฎหมาย

ผลกระทบของทรัพย์สินทางปัญญาและข้อตกลงการค้าเสรีระหว่างออสเตรเลีย-สหรัฐฯ ต่อระบบยาในออสเตรเลีย

ระบบการควบคุมยาของประเทศออสเตรเลียในปัจจุบันนั้น ได้สร้างความมั่นใจให้กับประชาชนว่า ยาที่จำเป็นต่าง ๆ จะต้องมีพร้อมสำหรับทุกคนที่จำเป็นต้องใช้ในราคาที่ทั้งบุคคลและชุมชนนั้น ๆ สามารถรับภาระได้ ซึ่งระบบดังกล่าวรวมถึงโครงการสิทธิประโยชน์ด้านยา (Pharmaceutical Benefit Scheme หรือ PBS) ด้วยแนวคิดของ PBS คือ เมื่อต้องการควบคุมค่าใช้จ่ายด้านยา ก็ให้จ่ายเฉพาะยาที่คุ้มค่าต่อการรักษาเท่านั้น ดังนั้น ระบบ PBS จึงมีกระบวนการคัดเลือกรายการเข้าสู่บัญชียาจำเป็น และการกำหนดราคาขายที่รัฐจะจ่ายเงิน

ข้อตกลงการค้าเสรีระหว่างสหรัฐฯกับออสเตรเลีย มีศักยภาพสูงในการบั่นทอนประสิทธิภาพของโครงการสิทธิประโยชน์ด้านยา การเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่คุกคามความยั่งยืนของ PBS จะทำให้ผู้ป่วยต้องจ่ายค่ายาเพิ่มให้แก่ภาคธุรกิจและลดความสามารถในการเข้าถึงยาของชาวออสเตรเลีย ในเบื้องต้นสหรัฐฯ มีความสนใจที่จะทำลายกลไกของ PBS แต่เมื่อประชาชนตื่นตัว สหรัฐฯจึงเปลี่ยนเส้นทางโดยหาทางที่จะเปลี่ยนแปลงกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาของออสเตรเลีย โดยเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับยา การเปลี่ยนแปลง PBS และกฎเกณฑ์ของทรัพย์สินทางปัญญา โดยเฉพาะด้านยาเป็นการเพิ่มความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจต่อผู้ป่วยและผู้สูงอายุ รวมทั้ง เป็นการสร้างกำแพงเศรษฐกิจ ขวางการเข้าถึงยาจำเป็นในออสเตรเลียอีกด้วย ดังนั้นสหรัฐฯ จึงเป็นประเทศที่มีบริษัทยาชั้นนำเป็นจำนวนมากจึงพยายามบรรจุข้อกำหนดทรัพย์สินทางปัญญาไว้ในข้อตกลงการค้าเสรี เพื่อสร้างความกดดันต่อระบบจ่ายร่วม (Co payment) และคุกคามความยั่งยืนของโครงการ PBS ในระยะยาว

ในการเจรจาต่อรองระหว่างออสเตรเลียและสหรัฐฯ ในช่วงต้น ๆ นั้น ผู้แทนของภาคอุตสาหกรรม เป็นผู้เสนอให้มีการเปลี่ยนแปลง PBS ในทางตรง รวมถึงมาตรการต่าง ๆ ในการทำให้การควบคุมราคาของ PBS อ่อนแอลง ต่อมา อาจมองได้ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลง PBS แบบอ้อมเพื่อที่นำไปสู่การสร้างผลกำไรมากขึ้น หรือเพิ่มราคาขายของออสเตรเลีย โดยหาทางที่จะเปลี่ยนแปลงระบบสิทธิบัตรยาของออสเตรเลีย กฎเกณฑ์ของสิทธิบัตรยาเป็นตัวกำหนดระยะเวลาที่ห้ามยาชื่อ

สามัญราคาต่ำเข้ามาแข่งขันกับยาที่มีสิทธิบัตรคุ้มครอง วิธีการดังกล่าวเป็นที่ถกเถียงกันว่าเป็นวิธีที่มีการใช้มาแล้วในสหรัฐฯ ในการถ่วงเวลายาชื่อสามัญ

โดยปกติประเทศออสเตรเลียนั้นมีการคุ้มครองในเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาในระดับที่สูงอยู่แล้ว เมื่อเทียบกับกลุ่มประเทศเศรษฐกิจพัฒนา และกฎเกณฑ์ด้านทรัพย์สินทางปัญญาในเรื่องยาของออสเตรเลียนั้น จัดเป็นหนึ่งในกลุ่มที่มีความเข้มงวดมากที่สุดในโลก ในขณะที่นานาชาติดังกล่าวมองว่ากฎเกณฑ์เหล่านี้ลำเอียงเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของผู้ครอบครองสิทธิอย่างมาก

การทำให้กฎหมายด้านสิทธิบัตรของสิทธิบัตรยาแข็งแกร่งคุ้มครองผลประโยชน์มากขึ้นภายใต้เอฟทีเอ จะส่งผลกระทบต่อผู้ป่วยมากกว่าต่อการเปลี่ยนแปลง PBS เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาจะทำให้ค่าใช้จ่ายด้านยาในออสเตรเลียที่อยู่นอกระบบ PBS สูงขึ้นด้วยราคาของผลิตภัณฑ์ด้านยาทั้งหมด ซึ่งรวมทั้งที่จ่ายสำหรับ PBS และยาสามัญประจำบ้านที่ผู้บริโภคเลือกซื้อได้เอง (Over the counter) จะถูกกระทบจากการเพิ่มการคุ้มครองสิทธิบัตรและจากการถ่วงเวลา การแข่งขันของยาชื่อสามัญ

โดยสรุปถ้าเอฟทีเอระหว่างสหรัฐฯ กับออสเตรเลีย ครอบคลุมไปถึงเรื่องการเปลี่ยนแปลง PBS และกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา ก็จะทำให้ระบบสุขภาพของออสเตรเลียใกล้เคียงกับสหรัฐฯมากขึ้น ส่งผลให้ความสามารถในการซื้อยาของชาวออสเตรเลียถูกบั่นทอน ออสเตรเลียนั้นมีโครงการ PBS ที่ประสบความสำเร็จอย่างโดดเด่นสามารถสร้างความมั่นใจว่าชาวออสเตรเลียทั้งหมด จะสามารถเข้าถึงยาจำเป็นที่ตนเองสามารถรับภาระค่าใช้จ่ายได้ แต่การเปลี่ยนแปลงกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาของออสเตรเลียที่เป็นส่วนหนึ่งของเอฟทีเอ ระหว่างสหรัฐฯกับออสเตรเลีย ดูเหมือนมีแนวโน้มที่จะไปลดประสิทธิภาพของ PBS อย่างมีนัยสำคัญ และผลที่ตามมาก็คือความไม่แน่นอนมากขึ้นในด้านการเงินของผู้ป่วยและผู้สูงอายุ ทั้งยังเป็นตัวสร้างกำแพงเศรษฐกิจขวางการเข้าถึงยาจำเป็นในออสเตรเลียสำหรับ PBS นั้น ได้รับใช้สังคมมาเป็นอย่างยาวนานกว่า 50 ปี และผ่านการสนับสนุนจากพรรคการเมืองในช่วงระหว่างนั้นทั้งยังเป็นส่วนสำคัญของระบบการประกันสุขภาพถ้วนหน้าของออสเตรีย ดังนั้น ในระยะยาวแล้ว การเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่การลดประสิทธิภาพของ PBS อันมีสาเหตุมาจากเอฟทีเอระหว่างสหรัฐฯกับออสเตรเลีย จะส่งผลกระทบต่อชาวออสเตรเลียเป็นเวลานานหลายทศวรรษทีเดียว

ประเทศบราซิล

ประเทศบราซิล มีโปรแกรมทางด้านสุขภาพที่จัดตั้งขึ้น คือ the Brazilian National STD/AIDS Programme (NSAP) ซึ่งมีภาระกิจหลักคือ การให้การรักษาและเข้าถึงยาแก่ผู้ป่วย HIV/AIDS ผู้ซึ่งอยู่ในระบบสาธารณสุขของประเทศ NSAP เริ่มต้นขึ้นเมื่อปี 1990 โดยร่วมมือกับกลุ่ม NGOs ในประเทศที่ให้การช่วยเหลือเรื่องโรคเอดส์และภาคีอื่น ๆ ที่ทำงานเกี่ยวกับเอดส์ ปัจจุบันมียาต้านไวรัสที่แจกจ่ายให้กับกลุ่มผู้ป่วยมากกว่า 100 ชนิด NSAP จัดหายาด้านไวรัสให้กับผู้ป่วย 105,000 คนจากจำนวนที่คาดการณ์ไว้ 600,000 คนในประเทศ และยังคงช่วยลดจำนวนผู้ติดเชื้อ HIV และการตายจากภาวะโรคเอดส์ได้มากกว่าครึ่ง นอกจากนี้ยังลดการเข้ารับการรักษาตัวในโรงพยาบาลลงได้ประมาณ 80% แม้ว่า NSAP จะมีค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานค่อนข้างสูงมาก ซึ่งค่าใช้จ่ายที่ทาง NSAP ได้ทุ่มลงไปนั้นนับว่าคุ้มค่าที่ช่วยลดความเจ็บป่วย การที่ต้องเข้ารับการรักษาตัวในโรงพยาบาล และผลกระทบอย่างอื่นจากโรคเอดส์

ต่อมาในโปรแกรมนี้อำนาจที่ลดลงเมื่อกระทรวงสาธารณสุขของประเทศ สั่งให้มีการพัฒนาการผลิตยาต้านไวรัสภายในประเทศ โดยเฉพาะของภาครัฐ โดยเพิ่มการสร้างห้องปฏิบัติการและขาดศักยภาพของโรงงานผลิตยา และที่สำคัญภาครัฐได้ใช้เครื่องมือที่การประชุมรอบโดอา ในเรื่องเกี่ยวกับการสาธารณสุขเพื่อเจรจาต่อรองกับบริษัทข้ามชาติ รวมถึงประเทศบราซิลมีนโยบายที่จะใช้มาตรการบังคับใช้สิทธิแต่ในขณะนั้นยังไม่ได้มีการประกาศอย่างเป็นทางการว่าจะทำ Compulsory Licensing ขึ้น เมื่อพิจารณาภาคอุตสาหกรรมในประเทศแล้วพบว่าโดยศักยภาพของบริษัท Manguinhos (ส่วนหนึ่งของ The Oswaldo Cruz Foundation) ซึ่งเป็นแหล่งผลผลิตยาต้านไวรัสหลักและเป็นผู้พัฒนาในเรื่องเทคโนโลยีสำหรับการผลิตและการจัดหายาด้านไวรัสเพื่อใช้ภายในประเทศ โดยในที่นี้สามารถผลิตได้ 7 ใน 15 ชนิดของยาด้านไวรัสที่ใช้ในประเทศบราซิล ยาเหล่านั้นเป็นยาที่ไม่มิลิทิบัตร์ในประเทศบราซิล ราคายาก็ถูกพัฒนาให้เหมาะสมสำหรับการผลิตภายในประเทศ แม้ว่าเพียง 47% ในปี 1999 ที่เป็นยาด้านไวรัสที่ผลิตในประเทศ และเมื่อคิดเป็น 19% ของค่าใช้จ่ายทั้งหมด แต่ที่ 81% ของค่าใช้จ่าย ก็คือ การซื้อยาด้านไวรัสจากต่างชาติ

แม้ว่ามียาบางตัวที่ติดสิทธิบัตรแต่รัฐบาลมองว่าผู้ผลิตภายในประเทศของบราซิลเอง ก็มีศักยภาพในการที่จะผลิตได้ จึงมีการเคลื่อนไหวกับทางกระทรวงสาธารณสุขว่าควรจะมีการเจรจาต่อรองเพื่อลดราคายาลงกับผู้ผลิตต่างประเทศ โดยใช้นโยบายที่ TRIPs เปิดช่องให้คือ การพิจารณาการใช้มาตรการบังคับใช้สิทธิ ในปี 2001 ทางกระทรวงสาธารณสุขยื่นเรื่องเหล่านี้แก่บริษัทยาเหล่านี้คือ Roche Merck สำหรับการผลิตยา Nelfinavir และ Efavirenz ว่ารัฐมีนโยบายที่จะทำ Compulsory

License เพื่อที่แก้ปัญหาโรคเอดส์ในประเทศ แต่จากการเจรจาต่อรอง ทำให้รัฐบาลบราซิลไม่ต้องใช้ Compulsory License เนื่องจากทางบริษัทฯ ขังต้นยอมนลดราคาลงประมาณ 40-70%

โปรแกรม NSAP จัดเป็นต้นแบบที่ดี สำหรับการดูแลรักษาให้กับผู้ติดเชื้อในประเทศ ที่จะทำให้อาการเข้าถึงยาและการรับบริการทางการแพทย์ที่จำเป็น มากไปกว่านั้นการที่กลุ่มผู้ป่วยในประเทศเรียกร้องให้ทางภาครัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระทรวงสาธารณสุขพิจารณาถึงความเป็นไปได้ในการที่จะใช้มาตรการบังคับใช้สิทธิ และมีนโยบายที่เชื่อว่าจะทำในเบื้องต้น ทำให้บริษัทยายอมอ่อนข้อ ลดราคาลง ทำให้ลดภาระค่าใช้จ่ายทางด้านสุขภาพได้ค่อนข้างมาก แต่อย่างไรก็ตามการลงทุนในเบื้องต้นของ NSAP นั้นอาจจะป็นรูปแบบหรือต้นแบบที่ดีสำหรับผู้ป่วย HIV/AIDS ในบางประเทศเท่านั้น อาจจะใช้ไม่ได้กับประเทศที่ยากจน มีอัตราการติดเชื้อที่สูง และมีศักยภาพในการวิจัยและพัฒนา รวมถึงการผลิตยังด้อยอยู่ ประเทศเหล่านี้ก็ยังคงต้องได้รับความช่วยเหลือจากภายนอกคงหวังพึ่งตนเองอย่างเดียวก็คงเป็นไปได้ยาก ดังนั้นสำหรับบางประเทศที่เทคโนโลยีที่มีระดับการพัฒนาของเทคโนโลยีอยู่ในระดับต่ำก็อาจจะเป็นการยากและอาจจะเป็นไปได้เลยที่จะใช้มาตรการหรือเครื่องมือต่าง ๆ ที่โดยาเปิดช่องให้ในเรื่องของการใช้มาตรการบังคับใช้สิทธิและนำเข้าซ้อน มาใช้จัดการกับสถานการณ์โรคเอดส์ภายในประเทศ

ประเทศแอฟริกาใต้

จากการที่ประเทศแอฟริกาใต้ทำการแก้ไขกฎหมายที่ชื่อว่า The Medicines and Related Substance Control Amendment Act 1997 ที่บัญญัติให้อำนาจแก่รัฐบาลของประเทศแอฟริกาใต้ในการใช้มาตรการบังคับใช้สิทธิแก่ยาต้านไวรัสเอดส์ที่ติดสิทธิบัตรในประเทศโดยไม่จำเป็นต้องได้รับความยินยอมจากผู้ทรงสิทธิแต่จะมีการจ่ายค่าตอบแทนอย่างเป็นธรรมให้แก่ผู้ทรงสิทธิบัตร เพื่อให้ผู้ป่วยเข้าถึงการรักษาด้วยยาต้านไวรัสเอดส์ด้วยเหตุผลว่าก่อนที่จะทำการแก้ไขกฎหมายนั้น โรคเอดส์ได้จัดว่าเป็นปัญหาสาธารณสุขที่วิกฤตของประเทศแอฟริกาใต้ โดยกฎหมายดังกล่าวได้ผ่านกระบวนการพิจารณาและเห็นชอบของรัฐสภาแอฟริกาใต้ไปแล้ว แต่ประเทศแอฟริกาใต้เองก็ยังไม่สามารถบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวได้ เพราะเนื่องจากบริษัทฯ ข้ามชาติได้ทำการขัดขวางทุกวิถีทาง เพราะเนื่องจากกฎหมายยาใหม่นี้จะทำให้ประเทศแอฟริกาใต้สามารถซื้อยาที่ได้รับสิทธิบัตรจากแหล่งในต่างประเทศที่มีราคาถูกกว่ายาที่ได้รับสิทธิบัตรในประเทศเพื่อนำเข้ามาแจกจ่ายให้แก่ประชาชนผู้ติดเชื้อเอชไอวีได้ รวมถึงประเทศแอฟริกาใต้อาจกำหนดให้ผู้ปรองยาต้านไวรัสทำการแจกจ่ายยาชื่อสามัญที่เลียนแบบยาสิทธิบัตรแต่มีราคาถูกกว่ายาที่แพทย์แนะนำให้ใช้ อีกทั้งรัฐบาลประเทศแอฟริกาใต้อาจกำหนดให้มีการเปิดเผยราคาสำหรับยาทั้งหมดได้

โดยกฎหมายฉบับใหม่ได้เปิดช่องให้รัฐบาลของประเทศแอฟริกาได้สามารถใช้ยาสามัญที่มีราคาถูกกว่ายาที่ได้รับสิทธิและเพื่อให้ผู้ป่วยเข้าถึงการรักษาด้วยยาต้านไวรัสเอดส์ สำหรับกรณีที่เป็นปัญหาสาธารณสุขที่วิกฤตของประเทศ ด้วยมาตรการทางกฎหมายที่สำคัญ

1. มาตรการการใช้ยาชื่อสามัญแทนยาดั้งเดิม (Generic Substitution) คือการกำหนดให้เภสัชกรสั่งจ่ายยาชื่อสามัญที่ราคาถูก (ในกรณีที่มียานั้นใช้ในประเทศ) แทนการจ่ายยาดั้งเดิม (Original drug) ซึ่งมีราคาแพง โดยยานั้นจะต้องเป็นยาที่ไม่ได้อยู่ภายใต้ความคุ้มครองของสิทธิบัตร ซึ่งมาตรการนี้เป็นการส่งเสริมให้ใช้ยาชื่อสามัญที่มีราคาถูก คุณภาพมาตรฐานทัดเทียมยาดั้งเดิมและมีขายในประเทศแทนที่ผู้ป่วยจะต้องซื้อยาราคาแพงที่นำเข้าจากบริษัทยาข้ามชาติ

2. ส่งเสริมการใช้มาตรการนำเข้าซ้อน โดยการนำเข้ายาดั้งเดิมที่อยู่ภายใต้สิทธิบัตรจากประเทศอื่นเข้ามาจำหน่ายในประเทศได้

3. กำหนดให้มีมาตรการการควบคุมราคายา การใช้มาตรการควบคุมราคายาโดยจัดตั้งคณะกรรมการควบคุมราคายา (Pricing Committee) เพื่อให้เกิดความโปร่งใสในการกำหนดราคายา คณะกรรมการสามารถตั้งกฎข้อบังคับสำหรับยาทุกตัว โดยให้บริษัทยา กำหนดราคายาที่เหมาะสมและร้านยาหรือตัวแทนจำหน่ายจะขายในราคาที่สูงกว่าที่บริษัทยา กำหนดไม่ได้

ทั้งนี้ จากการที่กฎหมายยาฉบับใหม่ของประเทศแอฟริกาได้กำหนดให้อำนาจรัฐบาลของประเทศแอฟริกาได้สามารถใช้มาตรการต่าง ๆ ที่จะก่อให้เกิดการเข้าถึงยาด้านไวรัสเอดส์ได้ด้วย วิธีดังกล่าวดังกล่าวข้างต้นนั้นได้ก่อให้เกิดผลกระทบที่มีสิทธิบัตรของบริษัทยาข้ามชาติหลายบริษัทยื่นฟ้องต่อศาลแอฟริกาได้ โดยอ้างว่าการกระทำของรัฐบาลแอฟริกาได้กำลังละเมิดสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญากรณีนี้ ประเทศแอฟริกาได้เองก็ได้ตอบโต้คำกล่าวหาของบริษัทยาข้ามชาติว่ารัฐธรรมนูญของประเทศแอฟริกาได้ได้กำหนดหน้าที่ให้รัฐบาลของประเทศแอฟริกาได้จะต้องหาทางส่งเสริมให้พลเมืองมีสิทธิที่จะมีสุขภาพที่ดีเพื่อให้ประชาชนผู้ติดเชื้อเอชไอวีสามารถเข้าถึงยาด้านไวรัสเอดส์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ประเทศแอฟริกาได้ยังคงยึดมั่นในนโยบายการบริหารประเทศของตนอีกว่า ประเทศแอฟริกาได้ประสงค์จะใช้มาตรการในพระราชบัญญัติยาในทางที่ไม่ขัดต่อความตกลงทริปส์ดังที่บรรดาบริษัทยาข้ามชาติกล่าวอ้างแต่อย่างไร จนกระทั่งกลุ่มผู้ติดเชื้อเอดส์ทั่วโลกได้ทำการประท้วงเพราะเห็นว่าการกระทำของบริษัทยาไร้ซึ่งคุณธรรมและเมตตาธรรม กรณีคดีฟ้องร้องระหว่างบริษัทยากับรัฐบาลของประเทศแอฟริกาได้นี้ยืดเยื้อถึง 3 ปี ซึ่งทำให้ประชาชนชาว

แอฟริกาได้กว่า 3 แสนคนต้องเสียชีวิตไป จนที่สุดบริษัทยาถอนพิษรัฐบาลแอฟริกาได้และบริษัทยาได้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายทั้งหมดในการขึ้นศาล

แต่อย่างไรก็ตาม หลังจากที่บริษัทยาได้ถอนฟ้องการดำเนินคดีฟ้องร้องรัฐบาลแอฟริกาได้ต่อศาลในประเทศดังกล่าว กลุ่มบริษัทยาข้ามชาติยังได้ใช้อิทธิพลทางการเมืองระหว่างประเทศโดยให้รัฐบาลของกลุ่มบริษัทยาข้ามชาติซึ่งได้แก่ สหรัฐฯ และสหภาพยุโรปกดดันรัฐบาลแอฟริกาได้เพื่อให้ยกเลิกบทบัญญัติที่ให้อำนาจรัฐบาลแอฟริกาได้สามารถเข้ามาตราการบังคับใช้สิทธิดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น โดยรัฐบาลสหรัฐฯผ่านทางสำนักงานผู้แทนการค้าของสหรัฐฯ (USTR) ได้ประกาศให้ประเทศแอฟริกาได้อยู่ในบัญชีที่ต้องจับตา โดยสำนักงานผู้แทนการค้าของสหรัฐฯอ้างเหตุผลว่า การบัญญัติให้มีการบังคับใช้สิทธิของรัฐบาลแอฟริกาได้นั้นจะขัดต่อหลักการของความตกลงทริปส์ ที่ว่าหลักๆ จะต้องไม่มีการเลือกปฏิบัติเกี่ยวกับสาขาของเทคโนโลยี ดังนั้นการเข้ามาตราการบังคับใช้สิทธิกับสิทธิบัตรยาเป็นการเฉพาะจึงเป็นการละเมิดต่อข้อตกลงระหว่างประเทศ และยังถือว่าเป็นการกระทำที่ลิดรอนสิทธิตามสิทธิบัตรที่บริษัทยาสัญชาติสหรัฐฯพึงมี ซึ่งทำให้ประเทศแอฟริกาได้ไม่อาจใช้มาตรการบังคับใช้สิทธิเพื่อผู้ป่วยที่ติดเชื้อเอชไอวีได้เกิดการเข้าถึงยาต้านไวรัสได้อย่างเพียงพอในปัจจุบัน

จากการศึกษาบทเรียนต่าง ๆ จากต่างประเทศและการเชื่อมโยงถึงปัญหาและอุปสรรคต่อการเข้าถึงยา พบว่าบทบัญญัติเกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองสิทธิบัตรยาด้านไวรัส โดยเฉพาะมาตรการที่ถือเป็นข้อยืดหยุ่น อาทิ การบังคับใช้สิทธิ และการนำเข้าซ้อน อาจยังไม่เพียงพอต่อการบังคับใช้เพื่อให้ผู้ป่วยที่ติดเชื้อสามารถเข้าถึงยาด้านไวรัสได้อย่างเพียงพอ เพราะเนื่องจากบรรดาผู้ประดิษฐ์คิดค้นยาด้านไวรัสใหม่ขึ้นต้องการที่จะนำเหตุผลในการให้ความคุ้มครองสิทธิบัตรยานี้ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการได้รับความคุ้มครองสิทธิบัตรยา จึงสมควรที่จะมีมาตรการและแนวทางอื่น ๆ นอกเหนือจากข้อยืดหยุ่นจากความตกลงทริปส์ต่อการให้ความคุ้มครองสิทธิบัตรยา เพื่อให้ผู้ป่วยที่ติดเชื้อสามารถเข้าถึงยาด้านไวรัสได้อย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ